

К-5817⁹
1787225

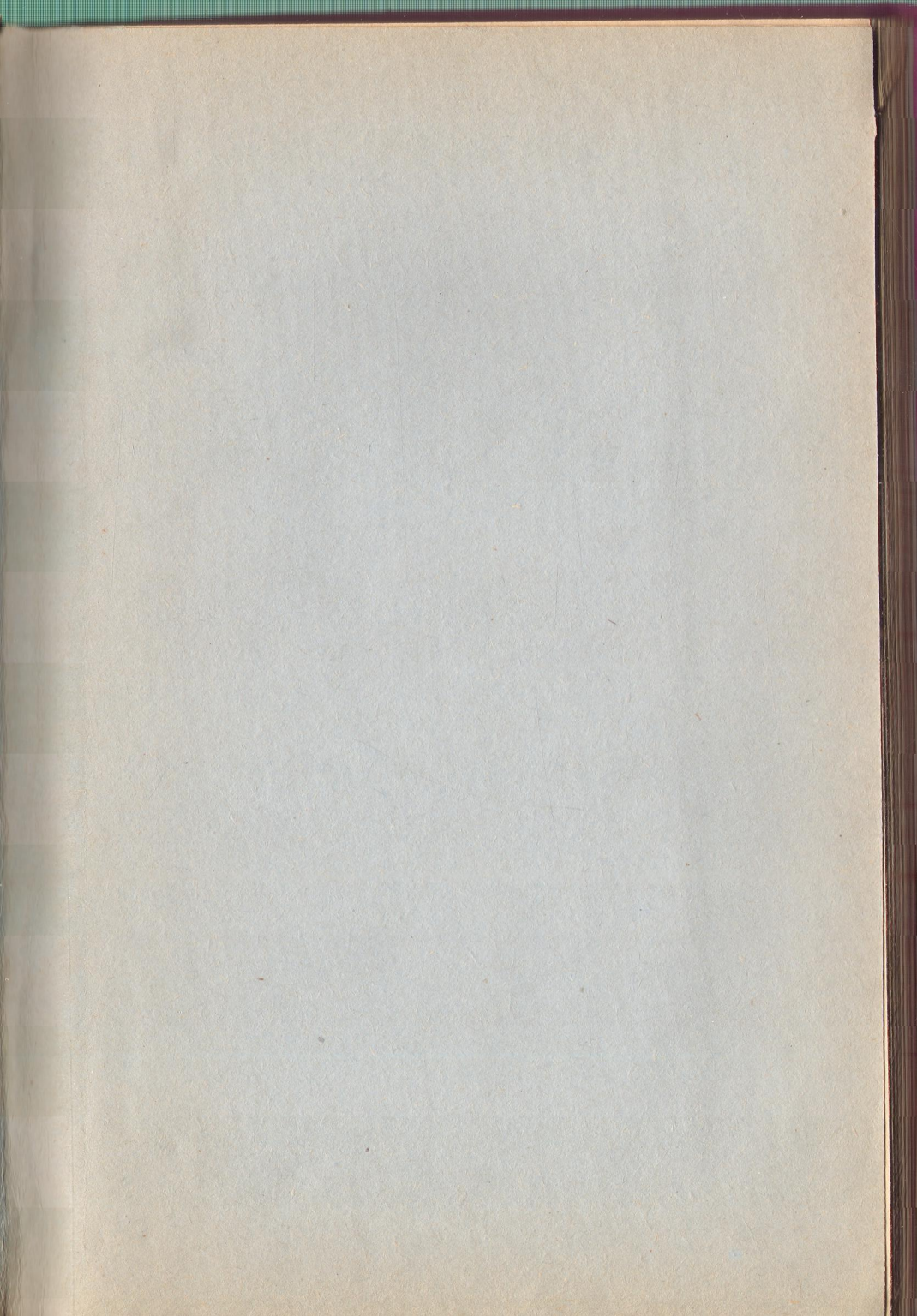
Літературний журнал
№1, 1941р.

V.N. Karazin Kharkiv National University

00720655

5

К 581/6

ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ
І КРИТИЧНИЙ МІСЯЧНИК

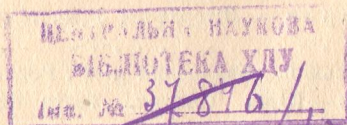
ОРГАН СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ

155

1

січень

1941

ДЕРЖАВНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО
КИЇВ • ХАРКІВ

96

З М І С Т

	Стор.
Джамбул-Джабаев—У мавзолеї Леніна. Переклав П. Дорошко	5
Ол. Полторацький—П'ять хвилин. Оповідання	7
М. Хашчеватський—21 січня 1924 року	11
Йоганнес Барбарус—Точка вогню. Сонцеворот. Гомер. Поезії. Переклав Феофан Скляр	12
Ф. Скляр—Поезії Йоганнеса Барбаруса (Й. Вареса). Нотатка . . .	15
Микола Трублаїні—Глибинний шлях. Роман. Частина перша .	16
М. Ю. Лермонтов—Три пальми. Переклала Н. Забіла	64
Є. Баратинський—Алківіад. ***. Поезії. Перекл. Ол. Веретенченко	66
Терень Масенко—З Фордонської тюрми. Нарис	67
Оксентій Мусієнко—Вітер. Поезія	71
Григорій Тютюнник—Вже осінь. ***. Поезії	72
Павло Усенко—Вечір. Пам'ять серця. Поезії	73

П'ятидесятиріччя з дня народження і тридцятиріччя літературної діяльності академіка, поета - орденоносця Павла Тичини

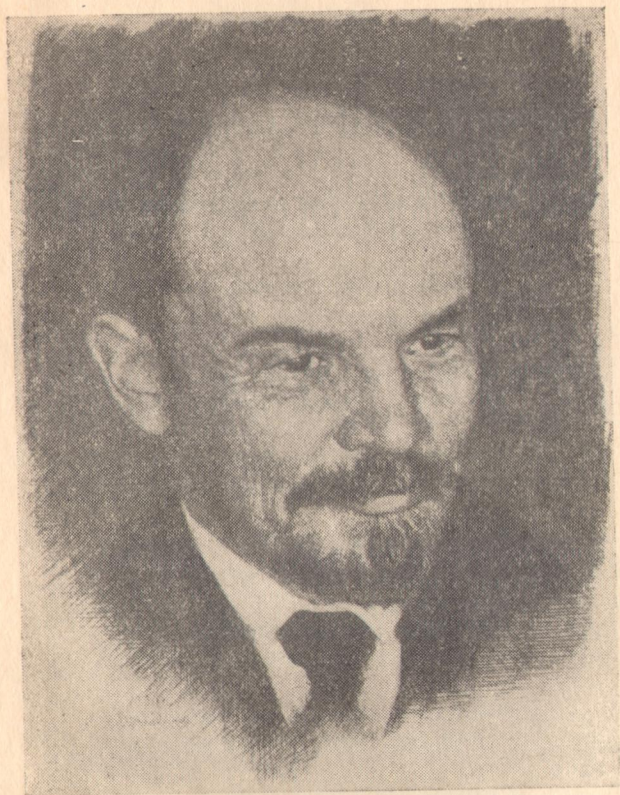
Указ Президії Верховної Ради СРСР	74
Привітання СРПУ	77
Петро Дорошко—Павлові Тичині. Поезія	78
Семен Шаховський—Окраса радянської поезії. Стаття . . .	79
 Євдокія Пономаренко—Леся Мартович. Стаття	84

К Р И Т И К А

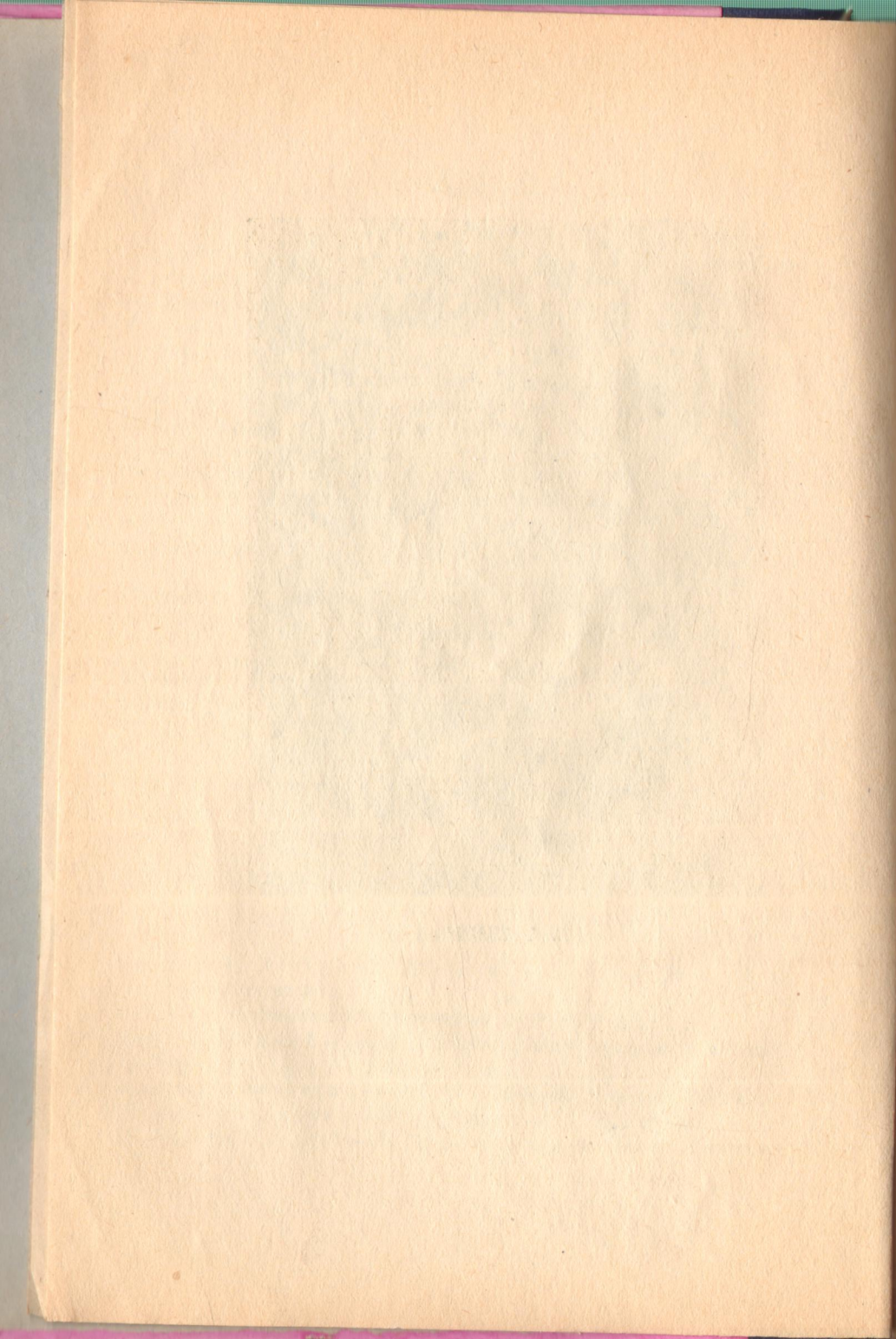
Гр. Скульський—Доля героя. Стаття	102
---	-----

БІБЛІОГРАФІЯ

Григорій Овчаров—„Література і мистецтво“ № 1, № 2, 1940 р. Рецензія	109
І. С.—С. Крижанівський. „Калиновий міст“. Рецензія	113
Яків Донський—Юрій Смолич. „Театр невідомого актора“. Рецензія	117
Марія Романівська—Павло Байдебур. „Гобелен“. Рецензія .	119
Михайло Доленго—Юхим Ружанський. „Поезії“. Рецензія . .	123
М. Хашчеватський—М. Гарцман. „Поезії та балади“. Рецензія .	126

В. И. ЛЕНИН

Джамбул-Джабаєв

Народний поет Казахстана

У МАВЗОЛЕЇ ЛЕНІНА

Від гір посивілих, степів, наче шовк,
Сьогодні у твій мавзолей я прийшов.

Схилились знамена в задумі сумній,
Та ти, дорогий наш, лежиш, як живий.

З тобою, як з батьком, Джамбул розмовляє,
Стара його кров молодіє і грає.

І серце домброю дзвенить в тишині
На чистій, найвищій сили струні.

У центрі землі твій стоїть мавзолей,
До нього течуть мільйони людей.

Ідуть і туркмен, і узбек, і казах
Побачить обличчя безсмертне в віках,

Щоб слово, як батькові, тихо сказати
І вірності клятву міцну тобі дати.

І кожним ми словом твоїм дорожим,
Для нас воно — промінь,
Для ворога — грім.

Висока ціна твоїх слів на землі,
Як води джерел у пустельній імлі.

Мудріший з усіх!
Ти, як сонце, горів,
Ти сонячним серцем планету зігрів.

Мільйонам, хто в горі та бідності жив,
До щастя ясну ти дорогу відкрив.

Помер ти — і осиротіла земля ...
Та блиснули зорі на вежах Кремля,

Та вдень і вночі зогріва нас огонь
Ударів могутнього серця твого.

На радість народам,
На щастя землі
Живе твій наступник в московськiм Кремлі.

Він мудрий, відважний. Орел він із гір.
Як ти, він народи веде, богатир.

Крізь хмари і грози на крилах міцних
Він щастя приніс для народів усіх.

Синам і онукам і правнукам враз,
Як старший в роду я залишу наказ :

Навчайтесь у мудрого Леніна жить,
Навчайтесь народ свій великий любити,

Умійте думки і чуття всі зібрати,
Умійте всі сили і волю віддати

Тому, кого Ленін, як друга цинив,
Тому, кого Ленін, як брата, любив,

Тому, кого Сталіним світ увесь зве,
Тому, в кому лєнінський геній живе.

Переклав

Петро Дорошко

Ол. Полторацький

П'ЯТЬ ХВИЛИН

Вони приїхали до Харкова всі в один день, сто журналістів з західних областей України. В інституті з'явилися нові люди, зовсім незвичні тут: в модних, акуратно прилаштованих піджаках, з піднесеними плечима, дівчата в шовкових косиначках і яскравих джемперах. Ні з ким незнайомі, вперше в східному радянському місті, вони спочатку розгублено оглядалися кругом себе, а потім почали знайомитися з студентами, з викладачами; нарешті, другого дня, вони посідали на партах, нетерпеливлячись довідатися, що ж значить — учитися, та ще й задурно, що скажуть їм у цьому великому радянському місті зовсім нові для них люди. Дехто, що вчився в Польщі, розповідав іншим, які суворі й сердиті бувають учителі, решта слухали їх і заздалегідь лагодилися стати наввипинки, коли до класу увійде, або звернеться до них учитель.

Аж ось минуло два тижні, і вони самі почали сміятися з своїх недавніх побоювань. Вони дуже швидко звикли до нового міста, пізнали його вулиці й його звичаї, зрозуміли, як треба складати конспекти, заприятинилися з студентами, а після кожної лекції обступали викладачів і засипали їх безліччю питань. Вони питалися про що хочете: скільки в Харкові заводів, які театри, чи далеко до Дніпробуду, чи був революціонером Суворов, чи лишилися ще в СРСР церкви. Вони хотіли все знати і дізнавалися жадібно, ніби намагаючися якомога швидше надолужити змарновані ними двадцять два роки.

Але серед усіх питань було одне, найголовніше, яке вони ставили щодня і кожен, здається, по декілька разів,—це було питання про Москву. Чи не можна улаштувати туди спільну екскурсію по скінченні курсів? Коли їм це обіцяли, вони не переставали питатися, очевидно боячись, що про екскурсію можуть забути. Раз професор сказав одному слухачеві, що частіше від інших нагадував про цю екскурсію:—Чого ви так боїтеся? Ну, звичайно, я розумію, як вам хочеться побачити Москву—центр нового світу. Але навіщо така нервовість?

Тоді слухач відповів йому, почервонівши і, видимо, сором-

лячись своїх слів:—Ви знаєте, деякі з нас поїхали на курси головно для того, щоб потрапити в Москву на екскурсію. Ми хочемо бути в мавзолеї Леніна.—І він одразу одійшов набік, припинивши розмову. Професор знав, хто цей чоловік і чого в нього вибиті всі передні зуби. Кілька років тому він роздавав більшовицькі прокламації в вагоні польського військового ешелону. За ним погналися офіцери. Він на ході скочив з поїзда і сховався в недалекому лісі. Ліс оточили і цього хлопця шукали три дні. Потім він був арештований і його завдали в страшний табір Картуз-Березу. Там йому вибили всі зуби на одному допиті.

Професор читав своїм незвичайним слухачам курс російської літератури. Більшість з них майже нічого не знали про неї, як не знали і російської історії. Імена Петра І, Пушкіна, Гоголя були майже невідомі для них. Професор не раз висловлював своїм колегам серйозні сумніви:—Чи може їх зацікавити лекція про того письменника, про якого вони поняття не мають? Чи зрозуміють вони, що російська література саме й боролася з спільним ворогом народів—самодержавством за щастя росіян, українців і поляків і сотень інших народів?

Незабаром він переконався, що його побоювання були марні. Інститутська бібліотекарка, усміхаючись, розказала йому, що всі книжки російських письменників, перекладені на українську мову (російської слухачі не знали), розібрані курсантами. Вони дуже часто міняють книжки. Та й на лекціях його слухали уважно. Він саяв: контакт забезпечений.

І ось курс наближався до кінця. З кожною лекцією професор зупинявся на часі, чимраз ближчим до наших днів. Частіше й частіше професор мав змогу вплітати в свої лекції оповідання про те, що діялося в країні Рад в ті роки, коли його слухачі були відокремлені від неї бар'єром капіталізму.

... Сьогодні він прийшов на лекцію з особливим почуттям хвилювання: він мав сьогодні читати лекцію про поему Маяковського „Владимир Ильич Ленин“. І по дорозі в інститут він старався згадати, як п'ятнадцять років тому він, ще сам студент інституту, переживав страшні дні похорону Ільїча. „Нехай переживуть тепер,—думав він,—дні всенародного прощання з вождем“.

І ось він стоїть перед своїми слухачами і, стримуючи хвилювання, що обійняло його, розповідає. У нього самого в пам'яті впливають вулиці Києва, де він був тоді, засніжені вулиці, повні непорушних людей, низько спущені жалобні прапори, мороз і краплі сліз на щоках мовчазних людей. Він розповідав про п'ять хвилин мовчання, про хвилини, яких ніколи не забути жодній радянській людині—хвилини похорону Ільїча.

Остановись, движеніє и жизнь.
Поднявшие молот, стынѣте на месте.
Земля, замри, ложись и лежи.
Безмолвіе. Путь величайший окончен ...

Читав він і почував, як його голос тремтить. „Що зо мною,— думав він,— от ніколи ще такого на лекції не було зо мною“. І він зупинився, щоб звести дух, за ці кілька секунд опанувати себе і свій голос і продовжувати лекцію.

Він подивився на аудиторію, сподіваючись, що її спокій заспокоїть і його. Дивна картина розкрилася перед ним. Вся аудиторія плакала.

Слухач, що питав його про Москву, відвернувся і крадькома витирав долонею очі. На передній парті сиділа комсомолка Сіма Тедер, яка ще недавно розказувала, як вона й її подруги боролися в тюрмі за право читати книжки. Цілу зиму, на знак протесту проти заборони читати книжки, вони сиділи в камерах в самих сорочках і таки домоглися свого, бо адміністрацію настрахали масові захворювання на запалення легенів. Сіма просиділа шість років в тюрмі. Тепер їй був двадцять один рік. Досі вона не могла оклигати від тюрми: ніколи не сміялася, сиділа на лекціях, понуривши очі, майже ні з ким не розмовляла, неначе й тепер ще жила в тім світі катувань, з якого так недавно визволилася. Вона плакала теж, і її чудові, глибокі чорні очі були піднесені. Вона дивилася просто перед собою, неначе хотіла побачити те, про що говорив професор, про що писав Маяковський. Професор згадав її недавні слова: „Раз уночі в тюрмі нас збудив крик в коридорі:—Прощайте, товариші!—Ми знали, що сьогодні мають стратити одного в'язня. Я кричала йому разом з іншими:—Прощайте, товаришу!—І це прощання дало мені силу пережити всі ці роки в тюрмі і зберегти себе для нового життя“. Професор згадав її слова про те, що вона і її друзі не можуть досі опам'ятатися: як легко здобула вона і всі її брати по класу свободу. „Адже ми думали віддати своє життя, щоб нашим дітям жилося щасливо, а воно вийшло, що ми самі одержали це нове життя, без боротьби. Нам його дала Червона Армія. Чи заслужили ми його?“ А ось на далекій парті сидить українка, Ганна Колтис. „Український Кола Брен'йон“—так охрестив її професор. Він чув і її оповідання про роки, перебуті в страшній тюрмі—Фордоні.

Ганна розказувала, які катування довелося перетерпіти їй, що не хотіла виказати на своїх товаришів-підпільників.

— „Мене поставили босоніж на гарячу плиту і все питалися, хто ще був зо мною,—казала Ганна своїм мовчазним слухачам і раптом починала сміятися на все горло:—Ну, ви поміркуйте самі, товариші, хіба це поводження з людиною—голими ногами на піч становити?!“—Ну й людина ж ви, Ганно,—

сказав їй потім професор, — п'ять років катували вас, а ви лишилися такою реготухою, як і були". Він згадав тепер оповідання Ганни, як вона і її подружки розібрали стіну Фордона, покинутого під час бомбардування з повітря сторожею, як повитягали з пробією в стіні арештованих дітей і на руках несли їх два тижні на схід, через усю осяяну загравами вибухів Польщу, несли на схід, нічого ще не знаючи про наміри радянського уряду, несли на схід, інстинктивно почувуючи, що рятунок може прийти тільки звідтіля.

— „Ой, товариші любі, — казала Колтис, — коли ми побачили ваше... ні, наше Червоне військо, це таке було, це таке було". — І не можучи знайти потрібних слів, вона вимахувала руками і знов сміялася дзвінким радісним сміхом. — „А коли ми потім розказали вашим офіцерам, що нам довелося пережити, то з них багато плакало". — І вона знов починала сміятися, здвигаючи плечима й повторюючи: — „Вояки, а плакали".

Тепер реготушка Ганна Колтис похилила голову на складені на парті руки й голосно, не соромлячись інших, плакала; плечі їй здригалися від плачу.

Ось, на других партах, сидить група хлопців. У одного обличчя сполосоване шрамами: його били по лиці панські хлопці страшними палицями, з бритвочками-жилет, вставленими в розколину на кінці палиці. От другий — він весь час кашляє: він занедужав на сухоти після того, як його викинули з тюрми на мороз в одній сорочці. Ще декілька, поруч нього. Їм кожному по двадцять — двадцять п'ять років. І в кожного за спиною така біографія, стільки мук і страждань, що вистачило б на багатьох старих. Життя загартувало їх і, здається, нема такої сили, що позбавила б їх мужності. І ось вони сидять і слухають тепер слова Маяковського і їм здається, що це про них писав великий поет:

Пятиконечные звезды выжигали на наших спинах панские воеводы.

Живьем по голову в землю закапывали нас банды Мамонтова.

В паровозных топках сжигали нас японцы.

Рот заливали свинцом и оловом.

Отрекитесь! — ревели, но из

Горящих глоток лишь три слова:

Да здравствует коммунизм!

Вони тепер сидять мовчки, зовсім непорушні, понуривши очі в землю. І тільки то в одного, то в другого тремтить інколи вилиця: якщо вони подивляться один на одного — самовладання покине їх і вони теж почнуть плакати, як і інші.

Хвилинку професор дивився мовчки на свою аудиторію. Здавалося, якась могуча хвиля йшла на нього з залу від слухачів. Вона пойняла його, захопила своєю потужністю, і він зрозумів, що і йому не стриматися, що коли він скаже ще

хоч одно слово,—воля покине його і він теж розридається разом з усіма. І він мовчав, стоячи непорушно перед своїми слухачами. Так стояв він проти них і весь тремтів від того самого почуття, яке примусило плакати їх. Десь у підсвідомості на мить промайнула в нього думка, що він не має права робити з лекції щось неакадемічне, що він повинен продовжувати тему, але він ту ж мить відмахнувся від цієї думки, розуміючи, що в аудиторії тепер відбувається щось невимовно велике, чому він не має права заважати. І він стояв мовчки серед мертвої тиші, що раптом запала. По щоках його текли сльози, але він не витирав очей. Він дивився на непорушних своїх слухачів, що були йому тепер без краю близькими, і він згадав слова Маяковського про рабів, які розігнули спини і коліна.

Дзвінок перервав його заціпеніння. Навшпиньках він ви-йшов з аудиторії, розуміючи, що нічого не повинно порушити тиші, священної п'ятихвилинної тиші, яка панувала там.

І йдучи по коридору, відвертаючись від зустрічних, щоб вони не помітили його почервонілих повік, він думав про те, що ось два потоки людей злилися в одне ціле, і нові його співгромадяни, нові брати віддали померлому вождеві свої серця, свої помисли, свою любов і свою подяку.

Харків, 1940 р.

М. Хашчеватський

21 СІЧНЯ 1924 РОКУ

І зараз ще серце холоне,
Лише пригадаю ті дні,
Коли він у залі колонній
Лежав у відкритій труні.
Повз неї і ранком і ніччю
Наш похід жалобний тривав,
Немов його кожний навечно
У серці своєму ховав.

На площах горіло багаття,
Стогнала від болю земля,
І прапором Сталіна клятва
Здіймалась над мури Кремля...
Проходять роки за роками,
Мужніе народ - богатир,
І вперто простує шляхами,
Які нам вказав провідир.

І зараз він з нами усюди,
Веде нас, як завжди водив,
І дишем на повнії груди —
Він з нами живе, як і жив.

Харків, 1940 р.

Йоганнес Барбарус

ТОЧКА ВОГНЮ

(УРИВОК)

Погляньте! Народжується світ новий!

Він створений людьми,
не богом!

В ньому — жуки водяні пароплавів,
комарі літаків у повітрі,
і гедзі авто на шосе.

В портах біля пристаней
жирафи кранів
витягають шиї.

На заводах машини топочуть,
мов велети допотопні,
штовхають людей туди,
де замість бога - отця і сина
піднеслася трійця нова:
„Свобода, рівність, братерство“.

Я чую, —
свище паровоз біля станції,
і стрілочник відкрив семафор.
Люблю я кипуче згромадження
енергії, сили народної,
готової перетворити
посталий із хаосу дикий світ.

Поети! Тісніше зімкнімо
залізний фронт гартованих почуттів,
дротяні загородження духу.
Звивини нашого мозку — окопи,
де укріпилися воїни - мислі,
до оборони готові й атаки.

І ми випускаємо в ніч,
у млу, богами розідрану,
світючі ракети наших ідей;
і кидаєм гранати слів,
вціляючи всіх перекрутників істин,
і розливаем вогонь і смолу.

Поети! Вірші наші — полки.
Давайте поем батальйони
поставим! Хай наші слова - бійці
шикуються в повній зброї!

Давайте заб'єм осиковий кіл
в могилу капіталізму
і новому вікові гімни складемо!
Мов куля земна, обертається він
навколо осі певних істин,
по неухильній орбіті навколо
Сонця —
Революції.

СОНЦЕВОРОТ

Дорога сонячна все вища з кожним днем.
Жар - птиця розметалася на сході,
І світло ринуло. Внизу покояться без сил
і люди і земля; зимовий сон скосив.
Коли на небесах, як острів в дивних водах,
хмаринка з'явиться, охоплена вогнем,
і забудьне вітер владний,
тоді я сам стаю на власний суд нещадний.

В досвітнім полум'ї, як полиск зор блідий,
чи згасну я, засліплений світанням,
тим сонцем праведним, що всім дає життя?
Чи я проніс кого над змовклим плеском дня?
Чи я світив кому в пітьмі ночей, в туманах,
коли, здавалося, все згасло назавжди,
коли на світ земний спустився присмерк сірий?
Чи хто в очах моїх тверду побачив віру?

Чи хто почув поетів клич живий,
що закликав здобуть вершини заповідні?
О, духу мій! Не міг ти виходу знайти,
але не згас, не підкорився ти,
хоч прирекло життя, щоб змовк твій марш побідний,
щоб з голови упав останній волос твій,
щоб відійшло навек тепло із тіла
і пісня лютих бур круг тебе шаленіла ...

Яка краса небес, незміряних висот!
Воскрес широкий світ, і сніг старий розтанув,
бредуть отари хмар по неба синім лані:
сонцеворот настав, іде сонцеворот!

ГОМЕР

Ти в вирі літ, в просторах неосяжних
Живеш, Гомер, як і твої герої.
Ще чуєм ми троянців клич відважний,
Хоч і замовк співець преславний Трої.
 Ти воїн слів. Пізнали ми з тобою
 і лет стріли і лука обрис строгий.
 Чи не тому і кінь ожив у Трої,
 що ти, Гомер, вдихнув життя у нього?
Коли б не ти, Ахілл в бою нещаснім
зі смертю так звияжно б не зустрівся.
Була б Гелена не така прекрасна,
і Менелай Гелени був би зрікся.
 Можливо, що і Троя не упала б,
 і море над пустинею своєю
 заціпенілого на рештках палуб
 і по цей день носило б Одисея.
Олімп лишився б хмарами повитий,
і що йому було б до Ахіллеса?
Навряд змогли б і смертні уявити
саме життя владущого Зевеса.
 Коли б не ти, могло, напевне, статись,
 що Пенелопа неохоче б ткала,
 що, стомлена, вона б зреклась верстата,
 і мабуть женихи б тріумфували.
Як ясно і в яким чудовім світлі,
лиш завдяки тобі, побачили самі ми
все те, що у віках, в тисячоліттях
ти бачив невидючими очима.

Переклав Феофан Скаляр.

ПОЕЗІЇ ІОГАННЕСА БАРБАРУСА (И. ВАРЕСА)

Стара Естонія — це колонія англійського імперіалізму. Інтереси правлячих кіл Естонії були обмежені. Їх ідеал був — збільшити експорт свинини для столу своїх вельможних господарів — англійських лордів. Задущливість, замкненість характеризували духовне життя цієї „маленької республіки“. Серед чорної пітьми, серед шовіністичних зойків раптом пролунав тверезий голос, який бичував суспільний лад країни. Це був голос Йоганнеса Барбаруса, лікаря лікарняної каси, який однаково вправно орудував і ланцетом і гострим пером. В своїх книжках, яких вийшло більше десятка („Катастрофи“, „Фата моргана“, „Людина і сфінкс“, „Геометрична людина“, „Мультиплікована людина“, „Світ відкрито“, „Точка вогню“, „Риби на суші“ тощо), поет закликає до єднання всіх людей, знущується з дрібязковості вершників долі держави, виявляє свою любов до народу. Й. Барбарус, пишучи про свою країну, з душевним болем запитує:

Хто оселив	Хто над країною
тут у темряві	зимної Естї
безщасний народ	вивісив чорний
у інших в ногах?..	траурний стяг?

Іноді у нього чулися песимістичні нотки:

Де геній у народі без опори,
Там Гете або Пушкіну не бути!

Та поет знаходить вихід. У „Точці вогню“, провістивши народження нового світу, він кличе:

Давайте заб'єм осиковий кіл
в могилу капіталізму
і новому вікові гімни складемо!

А в одному із останніх віршів, з циклу „Сонцеворот“, він констатує:

Сонцеворот настав, іде сонцеворот!

Йоганнес Барбарус народився 1890 року. Ще будучи в гімназії в Пернові, він почав писати в підпільному журналі „Нове життя“. По скінченні гімназії майбутній поет вступає на медичний факультет Київського університету. Лікарем працює в російській армії на імперіалістичній війні. Приблизно тоді ж друкує свої вірші в великому журналі „Ноор Естї“ („Молода Естонія“). Молоді літа, перебути в університеті в старій столиці України — Києві, збудили в нім інтерес і симпатії до української культури. Ці симпатії виявляються і тепер. Недавно Й. Барбарус, теперішній голова Президії Верховної Ради Естонської Республіки, довідавшись про переклади його творів на українську мову, прислав у листі своє сердечне товариське і творче привітання українським письменникам.

Ф. Склад.

Микола Трублаїні

ГЛИБИННИЙ ШЛЯХ

РОМАН

ЧАСТИНА ПЕРША

СНІГОВА КОРОЛЕВА

Після дощового дня настав мокрий і темний вечір. Шуміло море, розбиваючи хвилі прибою об мури набережної. Де-не-де електричні ліхтарі кидали тьмяне світло на мокрі купи дерев і жорству на доріжках бульвару. Долинав гомін з головної вулиці курортного містечка, але на Приморському бульварі людей гуляло мало. Я стояв над морем і з насолодою дихав свіжим морським повітрям, справжнім солоним повітрям, бо прибій, б'ючись об прямовисний берег, обсипав бульвар водяним пилом. Трохи оддалік, де бульвар круто завертав, прибійна хвиля била з такою силою, що над берегом раз за разом злітав водограй і заливав на кілька метрів набережну. Деся далеко в морі, оповитому темрявою, світив вогниками пароплав. Близько берега в цій темряві можна було розгледіти, як здіймався спінений вал, що позначався білою рисою, падав, наче звір, вигинаючи спину, пружинився, виростав у велетня і тоді з усієї сили з гуркотом кидався на муровану стіну набережної. Зачарований цим видовищем, я сів на мокру лаву, що стояла поруч. Не було змоги одірвати очей від тієї темної прірви, де вирувала стихія, звідкіль доносився лише відгомін боротьби невидимих сил. В уяві поставали високі повні хвилі, мов напружені м'язи якогось велетня, і могутні поштовхи, якими вони обмінювалися. Людину лякає темрява і водночас наче кличе, обіцяючи викрити щось досі незнане, таємниче.

Раптом поруч мене хтось спинився. Не повертаючи голови, я вгадав, що їх було двоє. Вони постояли трохи мовчки, потім він запропонував:

— Сядьмо.

Обоє сіли на другому краю лави. Я ледве помітно повернув голову, проте в темряві розгледіти своїх сусід не зміг.

Вони почали розмову. Його приглушений голос свідчив про якусь розгубленість, тривогу й бажання говорити якомога тихше, щоб часом хтось не почув його слів. Її голос звучав чисто, приємно, іноді весело.

— Завтра ти ідеш, а я ще залишаюсь,— говорив він.

— А ти теж їдь.

— У мене ще п'ять день.

— Зате разом поїдемо.

— Лідо, якщо ти хочеш, то я готовий хоч зараз.

— Дурненький...— промовила вона ніжно,— ну хто тобі дозволить втрачати п'ять день?

— Але коли я буду з тобою...

Він промовив це дуже тихо, я швидше вгадав, ніж почув, останнє слово.

Ліда засміялася.

— Ні, ні,— сказала вона,— тобі неодмінно треба відпочити. Я хочу, щоб ти zostався.

І те, як вона промовила „я хочу, щоб ти zostався“, переконало мене, що вона справді цього хоче, але зовсім не з інтересів свого супутника, а з своїх власних.

Та чи обходить мене розмова і взаємини двох курортників? І я знов поринув поглядом у морську темряву, прислухаючись до голосу моря, намагаючись розібрати незнану мову хвиль і прибою. Але цьому заважав її голос, такий чистий і приємний. І коли вони встали й пішли, хотілося схопитися з місця, податися за ними, щоб розгледіти її при світлі ліхтаря. Я дивився в темінь над морем і знав, що там нічого таємничого нема, але не міг позбутися почуття протилежного, згадував голос незнайомки і тішив себе уявою, що поруч мене сиділа чарівна красуня.

Пароплав, що йшов з моря, наблизився до берега, освітив лівий борт вогнями і дав гудок, сповіщаючи про своє прибуття в порт. Я встав з лави, щоб нарешті йти до готелю. Коли ж увагу мою привернуло щось чорне на землі, біля лавочки. Ступивши кілька кроків, я нахилився і підняв дамську сумочку. На бульварі, крім мене, уже нікого не було. Я був певен, що сумочку загубила власниця приємного голосу, і навіть зрадів, що є можливість з нею познайомитись. Але де вона? Чи повернеться сюди по загублену річ? Де її шукати? Завтра вона їде. Залишалося посидіти тут і підождати. А, може, в сумочці є які документи?

Остання думка примусила підійти до ліхтаря й відкрити сумочку. Всередині я знайшов шовкову хустинку з ініціалами Л. Ш., тубік з губною помадою, флакончик з есенцією „Кримської троянди“, гребінець, пудерницю з уральського каменю та якийсь лист без конверта. Жодного документу, жодної квитанції, що могли б вказати, хто власниця сумочки. Залишався лист. Але мені було ніяково читати чужий лист

і я повернувся до лавки над морем, сподіваючись, що жінка прийде сюди шукати свою втрату.

Ждав годину, більше не вистачило терпцю. Час був пізній, і я вернувся до готелю. Опинившись у своєму номері, засвітив настільну лампу і уважніше розгледів знахідку. Це була недорога, але елегантна сумочка з целулоїду, прикрашена ніжносиніми волшками. Такі сумочки носять дівчата, які віддають перевагу не так міцним, довговічним, як гарним, легким і ефектним речам.

Знов переглянувши те, що містилося там, нарешті дозволив собі перечитати листа, написаного на кремовому поштовому папері.

„Шановна Лідіє Дмитрівно!

Хотів написати „люба Ліда“, але не знаю, чи дозволиш мені таку вільність. Минуло багато часу, відколи це дозволялося. Проте хочу в цьому листі звати тебе так само, як звав тоді, бо лист цей неофіційний і, хто зна, може останній.

Сьогодні приїхав у твоє місто, добув твою адресу, але не міг тебе побачити. Мушу сьогодні ж виїхати з тим, щоб за кілька днів повернутися. Ти знатимеш про мій приїзд, і, якщо схочеш, даси можливість побачити тебе.

Сьогодні для мене особливий день. Адже кілька років тому саме цього дня я вперше побачив тебе. На моєму столі стоїть букет білих троянд. Це — снігова королева.

Чи пригадуєш ти той сонячний радісний день, коли ми зустрілися з тобою в Долині Квітів, коли ти прийшла туди за сніговою королевою? Навколо зеленіли дерева, на плантаціях цвіли троянди, мов кров червоніли гвоздики, дзюрчав струмок під маленьким містком, на якому ми стояли, а над нами, ген-ген вдалині, здіймаючись у синій океан, височіли снігові хребти піднебесних гір. В мою пам'ять, здається, запало все, до найменшої дрібниці, що я бачив тоді. Біле платтячко, квіти в лівій руці, біляві шовкові кучері на твоїй голівці, задьористий носик і чудесні очі, мов краплини вранішньої роси. Я порівняв тебе з трояндами, які бачив у твоїх руках, і назвав тебе Сніговою королевою.

Чи пригадуєш, як, жартуючи, ти пообіцяла дозволити себе поцілувати, один-єдиний раз, коли я зустріну тебе через місяць на маленькій станції між Києвом і Одесою. Ти сміялася з цієї умови, бо знала, що незабаром я мушу їхати далеко за Урал, у засніжений Сибір.

Минув місяць, і пізно ввечері я вийшов на станцію, через яку ти мала проїхати ранком наступного дня, повертаючись додому. Ту ніч я не спав. Десь опівночі, перейшовши високим мостом через залізницю, опинився я в маленькому містечку. На вулицях панувала темрява, лише зорі ледве освітлювали силуети будинків та тополь. Рідко-рідко зустрічалися перехожі. Десь далеко гавкали собаки. Був час возовиці,

і в повітрі пахло порохом та снопами. Блукаючи вулицями того містечка, я вийшов у поле. Пригадую високий насип, порослий густою травою. Зійшовши на той насип, я довго там стояв, оглядаючи небо, яке часто перетинали метеори. Деякі летіли довго, протягом двох—трьох секунд, і залишали за собою слід, інші згорали враз. Я дивився на зорі і думав про ту символічну зірку, яку кожен з нас хоче привласнити, зірку, що знаменує долю людини. Я вибрав найкращі з них для тебе і для себе. За цим смішним заняттям, яке зрозуміле лише закоханому, застав мене ранок. З першими рожевими усмішками на обрії, передвісниками сходу сонця, я повернувся на станцію. Коли черговий по перону „вибив“ у дзвінок традиційну оповістку про вихід поїзда з сусідньої станції, я відчув приплив сильного хвилювання. „Чи їде вона саме сьогодні? Чи пам'ятає нашу умову й свою обіцянку? Певне, давно забула про свій жарт. Коли їде цим поїздом, то спокійно проспить ранішній час на своїй полиці. Навіть якщо й прокинеться, то як же знайду її, не знаючи, в якому вона вагоні. А поїзд так мало стоїть на станції“. Правда, у мене був квиток на той самий поїзд, і я тишив себе надією, що, може, знайду тебе в одному з вагонів під час поїздки.

Паровоз гукнув біля семафору і, підгинаючи колесами рейки на стиках, з гуркотом влетів на станцію. На дверях одного з вагонів я побачив тебе. Ти сміялася, виглядаючи на перон, наче когось сподівалася. Але справді, ти була радісно здивована, коли побачила мене. Не вірю, щоб ти забула про ту чудову хвилину.

Після того ми стали чи не найкращими друзями. Пригадуєш, як ти звала мене верблюжатком, а я тебе мавпочкою, в той день у вагоні? Наприкінці ми трохи посварилися, але потім якого теплого, любого листа одержав я від тебе? А далі? Я був за кілька тисяч кілометрів від міста, де ти вчилася. Протягом довгого часу писав тобі листа за листом, але відповіді не одержував. Ти мовчала. А потім... У мене сталися деякі зміни, були неприємності, довелося їхати працювати не туди, куди хотів. Я втратив тебе. Минули роки, спала гострота болю, та десь, у глибині моєї свідомості, весь час щось щеміло, коли згадував тебе. І довідавшись про твою адресу, не можу не написати тобі цього листа і не попросити про побачення. Як і колись, кінчаю цього листа, моя Снігова королево...

Я. М.“

Важко було визначити з цього листа його адресата, так само, як і автора. „Так ось вони й зустрілися“—подумав я, згадуючи парочку над морем. „Але чи це він?“ І чомусь мене поійняла певність, що то не міг бути автор листа.

Це ускладняло справу з поверненням сумочки її власниці. Спочатку я хотів другого ж дня дати об'яву в місцевій газеті, або почепити десь на паркані біля моря оголошення про знахідку. Але тепер мені здалося неможливим так зробити. Адже вона ранком виїздить відсіля, залишається її супутник. А він, мабуть, знає про загублену сумочку, може прийти по неї і, коли я поверну, прочитає листа. Чуття підказувало мені, що цей лист аж ніяк не призначається для того, щоб він читав.

І я вирішив зберегти в себе сумочку до того часу, поки випадково не зустрінувся з цією жінкою, голос якої я чув там, над морем. Може це ніколи не трапиться, але у мене зберігатиметься людський документ про кохання, про щирість почуття, про якусь трагічну розлуку, хоча ясно всієї тієї історії я уявити не міг.

РЕДАКТОР УСМІХАЄТЬСЯ

Антон Павлович Черняк, редактор популярного науково-технічного журналу „Зоря“, прислав мені листа з проханням приїхати до столиці для переговорів про роботу в журналі. Давнє знайомство з Антоном Павловичем, моє щире захоплення „Зорею“ і постійний інтерес до науково-технічних проблем примусили мене поставитись до тієї пропозиції серйозно. І я, відповівши Чернякові телеграмою, негайно виїхав. В телеграмі сповіщав про поїзд, вагон, яким їду, і просив потурбуватися про номер у готелі.

На вокзалі мене зустрів — не знаю тільки, як він впізнав — молодий чоловік у френчі військового крою та в жовтих крагах. Він відрекомендувався співробітником „Зорі“ Догодовим і запросив їхати разом з ним прямо до редакції.

З Черняком ми домовилися дуже швидко.

— Людина, яка вміє писати нариси, людина, яка знає стенографію, дві мови, людина, яка добре володіє фотоапаратом, самостійно їздить на мотоциклі, переносить качку на літаках, пароплавах, автомобілях і верблюдах, а крім того відзначається великою цікавістю до всього, що її обходить і не обходить, така людина нам потрібна на посаду спеціального роз'їзного кореспондента.

Розумію, — відповів я Чернякові, — але я не зовсім бездоганий, коли мова йде про якості, про які ти згадуєш, а головне, в техніці тямлю, одверто кажучи, дуже мало. Я нею цікавлюся, та цього, мабуть, недосить для науково-технічного журналу.

— Ти не статті писатимеш, а нариси; нам вкрай потрібна белетризація цього жанру. Ми дамо тобі можливість об'їхати найцікавіші будівництва, зазирнути в найвидатніші лабораторії, взяти участь у найнебезпечніших експедиціях.

— Щодо останнього, то, гадаю, це необов'язково, — неспішно промовив я.

— Ясно, але... бажано... Думаю, що в тебе сміливості вистачить, скажімо, спуститися у гідростаті в океан на глибину п'ять — шість кілометрів, або піднятися на стратостаті на сорок — п'ятдесят кілометрів у стратосферу.

— Безумовно. Тільки це не обов'язково, бо в такі експедиції дуже рідко беруть журналістів... Для них не вистачає місця... Отже я не претендую на...

— Ні, якщо ми настоїмо, то це завжди можна буде влаштувати. От, приміром, зараз в Льодовитий океан виходить підводний човен, що довго плаватиме під кригою в районі полюса. Скажу тобі одверто, експедиція надзвичайно цікава. Ну, і, звісно, небезпечна. П'ятдесят процентів таких експедицій, звичайно, гине... Можу тебе влаштувати там нашим кореспондентом.

„Чорти б тебе взяли“ — подумав я в ту хвилину цілком щиро і поспішив відхилити пропозицію, посилаючись на втому і натякаючи на бажаність поїхати зараз кудись в курортний район, щоб перебути там виноградний сезон.

Врешті ми домовилися, і того ж дня, наказом по редакції мене зачислили роз'їзним кореспондентом-нарисовцем для спеціальних доручень.

Прощаючись, Черняк тикнув мені в руку якийсь квиток і сказав:

— Приходь сьогодні неодмінно.

Це було запрошення на вечір-зустріч з відомим льотчиком Шелемехою, яку влаштувала редакція „Зорі“. Цього льотчика я знав колись особисто. Коли він починав свою льотну кар'єру, я починав писати перші нариси у місцевій газеті. Він не раз катав мене на літаку під час різних парадів та демонстрацій у маленькому місті, де кінчав авіаційну школу. Звичайно, ввечері я поспішив на ту зустріч.

Треба сказати, що невдовзі перед тим Шелемеха встановив новий рекорд швидкості, пролетівши за п'ятнадцять годин з Москви до Владивостока, і тепер славного льотчика вітала вся країна. Розповідали, що він дістає безліч листів, телеграм, сотні букетів і тисячі запрошень одвідати різні підприємства, клуби, університети, міста; що в нього вимагали побачень, інтерв'ю, автографів, шматочки його комбінезона, в якому він летів, клаптиків карти, якою користався під час польоту; його закидали питаннями, як він почував себе в польоті, що їв, чи спав, чи він одружений і коли полетить на Південний полюс.

Шелемеха відповідав, що радий кожного бачити, скрізь виступати, все віддати і на всі питання відповісти, але не може цього зробити, бо доба має не тисячу годин, а тільки двадцять чотири.

В редакцію „Зорі“ льотчик, очевидно, приїхав лише тому, що там зібралися його найближчі друзі — конструктори літаків, відомі математики та фізики, яких він знав і дуже поважав, а також інші вчені, яких теж поважав, але, мабуть, не знав.

Можна зрозуміти мою радість, коли льотчик, побачивши мене, одразу пізнав, міцно стиснув руку і висловив Чернякові подяку за зустріч з найстарішим другом. Моя персона набрала в очах присутніх відповідної ваги і мені довелося перебрати якусь частинку загальної уваги на себе. Я догадувався, що одною з причин тієї радості Шелемехи була певна ніяковість, яку він відчував перед зібраними там професорами та академіками. Але я не міг надовго врятувати його від натовпу видатних учених. Крім того, переконавшись, що вони не страшні, він залюбки пустився з ними в розмову.

Вечір-зустріч відбувалася, як усі такі зустрічі, дуже цікаво для присутніх, радісно й клопітливо для організаторів, трохи стомливо для героя, що був в центрі уваги.

Черняк, проголошуючи тост за надзвичайний успіх Шелемехи, усміхаючись, сказав:

— Я хочу попередити, що вашому рекордові загрожує недовговічність. Учора ми одержали листа від одного з наших читачів, юнака, який сповіщає, що в нього є проект, як провести вантажний поїзд з Москви до Владивостока за вісім годин.

Голосний сміх вкрив слова редактора. Цей жарт усім сподобався.

— Що ж, — теж сміючись, відповів Шелемеха, — тоді я проголошую тост за автора того проекту і висловлюю надію, що коли він виросте і стане інженером, то сконструює такий могутній та швидкий літак, на якому справді доставить з Москви до Владивостока вантажний поїзд за вісім годин.

Після шампанського, коли вже всі почували себе напрочуд весело й вільно, розмова цілком втратила офіційний тон, яким була почалася, гості поділилися на гуртки, залежно від своїх інтересів та оповідачів, що зуміли зосередити навколо себе увагу. В одному місці йшла мова про авіацію, у другому сперечалися про політику, в третьому обмірковували якісь новини. В цей час біля мене опинився Черняк і, вказуючи на того чи іншого гостя, називав його, одночасно зазначаючи професію, звання, посаду, одне слово, даючи коротку характеристику, яку, на думку редактора, мусив знати співробітник „Зорі“. Мою увагу привернула одна група гостей, де суперечка відбувалась особливо гостро. В центрі тієї групи було двоє молодих людей. Один худенький, невисокий на зріст, дуже рухливий, зовні, так би мовити, сангвіністичного складу, говорив енергійно, і підтверджував свої

покази помахами рук, киванням голови, мімікою обличчя. Другий, значно вищий від свого співбесідника, з обличчям, яке явно псували великий ніс, міцно стулені губи, похмурий вираз, поводився спокійніше, але, очевидно, не виявляв жодних поступок своєму супротивникові. В тій групі стояв знайомий уже мені Догадов і уважно слухав суперечку. Іноді в розмову встрявав старенький чоловічок з довгою шиєю, озброєний великими окулярами.

— Це хто? — спитав я Черняка.

— А-а... То люди, яких треба мати на увазі, хоча вони нічим особливим ще не відзначилися. Молоді інженери, приятелі. Маленький — то інженер Самборський, електрик. Конструктор кількох нових апаратів для копалень. Тепер він працює в одній з лабораторій академіка Саклатвали. Високий, трошки сутулуватий, то інженер Макаренко, великий мрійник, дуже завзята людина, хоч не зовсім послідовна. Він почав учитися на фізико-математичному факультеті, потім перейшов на геологічний, а скінчив гірничий. По закінченні інституту його послали за фахом будувати копальні в Іркутському вугільному басейні. Він не схотів туди їхати, бо захопився конструюванням якихось підводних апаратів. Скінчилося це скандалом, громадським судом, і він мусив два чи три роки відпрацювати на будівництві копальні. Там зарекомендував себе трудящим, ініціативним працівником, але при першій нагоді звільнився з роботи і приїхав сюди, до Саклатвали з проектом тунелю між Сімферополем та Ялтою.

— А отой дідок в окулярах, що втручається в розмову, — продовжував Черняк, — це їхній колишній учитель ботаніки, професор Довгалюк.

— Професор Довгалюк? Той самий? Відомий ботанічними експедиціями та педагогічною роботою?

— Так... А ось він підходить до нас. Зараз я тебе познайомлю з ним.

Справді, дідок підійшов до Черняка і той відрекомендував мене. Професор привітно потиснув мені руку і одночасно відповів на запитання редактора, про що сперечаються молоді люди.

— Не погоджуються відносно ефективності електроустановлення на копальнях. Вічна історія, їхні суперечки. Відколи їх пам'ятаю. У школі, в молодших класах, бувало, до бійки доходило. А я до вас з проханням, Антоне Павловичу.

— Прошу, Аркадію Михайловичу, що саме?

— Ви б мені показали листа того юного прожектора, що про нього згадували, коли виголошували тост.

— Знов вишукуєте молоді таланти? Тільки там нема нічого вартого уваги.

— То байдуже, покажіть лист.

— Спробуємо розшукати, коли не пропав у редакційній

В редакцію „Зорі“ льотчик, очевидно, приїхав лише тому, що там зібралися його найближчі друзі — конструктори літаків, відомі математики та фізики, яких він знав і дуже поважав, а також інші вчені, яких теж поважав, але, мабуть, не знав.

Можна зрозуміти мою радість, коли льотчик, побачивши мене, одразу пізнав, міцно стиснув руку і висловив Чернякові подяку за зустріч з найстарішим другом. Моя персона набрала в очах присутніх відповідної ваги і мені довелося перебрати якусь частинку загальної уваги на себе. Я догадувався, що одною з причин тієї радості Шелемехи була певна ніяковість, яку він відчував перед зібраними там професорами та академіками. Але я не міг надовго врятувати його від натовпу видатних учених. Крім того, переконавшись, що вони не страшні, він залюбки пустився з ними в розмову.

Вечір-зустріч відбувалася, як усі такі зустрічі, дуже цікаво для присутніх, радісно й клопітливо для організаторів, трохи стомливо для героя, що був в центрі уваги.

Черняк, проголошуючи тост за надзвичайний успіх Шелемехи, усміхаючись, сказав:

— Я хочу попередити, що вашому рекордові загрожує недовговічність. Учора ми одержали листа від одного з наших читачів, юнака, який сповіщає, що в нього є проект, як провести вантажний поїзд з Москви до Владивостока за вісім годин.

Голосний сміх вкрив слова редактора. Цей жарт усім сподобався.

— Що ж, — теж сміючись, відповів Шелемеха, — тоді я проголошую тост за автора того проекту і висловлюю надію, що коли він виросте і стане інженером, то сконструює такий могутній та швидкий літак, на якому справді доставить з Москви до Владивостока вантажний поїзд за вісім годин.

Після шампанського, коли вже всі почували себе напрочуд весело й вільно, розмова цілком втратила офіційний тон, яким була почалася, гості поділилися на гуртки, залежно від своїх інтересів та оповідачів, що зуміли зосередити навколо себе увагу. В одному місці йшла мова про авіацію, у другому сперечалися про політику, в третьому обмірковували якісь новини. В цей час біля мене опинився Черняк і, вказуючи на того чи іншого гостя, називав його, одночасно зазначаючи професію, звання, посаду, одне слово, даючи коротку характеристику, яку, на думку редактора, мусив знати співробітник „Зорі“. Мою увагу привернула одна група гостей, де суперечка відбувалась особливо гостро. В центрі тієї групи було двоє молодих людей. Один худенький, невисокий на зріст, дуже рухливий, зовні, так би мовити, сангвіністичного складу, говорив енергійно, і підтверджував свої

покази помахами рук, киванням голови, мімікою обличчя. Другий, значно вищий від свого співбесідника, з обличчям, яке явно псували великий ніс, міцно стулені губи, похмурий вираз, поведився спокійніше, але, очевидно, не виявляв жодних поступок своєму супротивникові. В тій групі стояв знайомий уже мені Догадов і уважно слухав суперечку. Іноді в розмову встриявав старенький чоловічок з довгою шиєю, одягнений великими окулярами.

— Це хто? — спитав я Черняка.

— А-а... То люди, яких треба мати на увазі, хоча вони нічим особливим ще не відзначилися. Молоді інженери, приятелі. Маленький — то інженер Самборський, електрик. Конструктор кількох нових апаратів для копалень. Тепер він працює в одній з лабораторій академіка Саклатвали. Високий, трошки сутулуватий, то інженер Макаренко, великий мрійник, дуже завзята людина, хоч не зовсім послідовна. Він почав учитися на фізико-математичному факультеті, потім перейшов на геологічний, а скінчив гірничий. По закінченні інституту його послали за фахом будувати копальні в Іркутському вугільному басейні. Він не схотів туди їхати, бо захопився конструюванням якихось підводних апаратів. Скінчилося це скандалом, громадським судом, і він мусив два чи три роки відпрацювати на будівництві копальні. Там зарекомендував себе трудящим, ініціативним працівником, але при першій нагоді звільнився з роботи і приїхав сюди, до Саклатвали з проектом тунелю між Сімферополем та Ялтою.

— А отой дідок в окулярах, що втручається в розмову, — продовжував Черняк, — це їхній колишній учитель ботаніки, професор Довгалюк.

— Професор Довгалюк? Той самий? Відомий ботанічними експедиціями та педагогічною роботою?

— Так... А ось він підходить до нас. Зараз я тебе познайомлю з ним.

Справді, дідок підійшов до Черняка і той відрекомендував мене. Професор привітно потиснув мені руку і одночасно відповів на запитання редактора, про що сперечаються молоді люди.

— Не погоджуються відносно ефективності електроустановлення на копальнях. Вічна історія, їхні суперечки. Відколи їх пам'ятаю. У школі, в молодших класах, бувало, до бійки доходило. А я до вас з проханням, Антоне Павловичу.

— Прощу, Аркадію Михайловичу, що саме?

— Ви б мені показали листа того юного прожектора, що про нього згадували, коли виголошували тост.

— Знов вишукуєте молоді таланти? Тільки там нема нічого вартого уваги.

— То байдуже, покажіть лист.

— Спробуємо розшукати, коли не пропав у редакційній

корзині. Ми ж на всі листи не відповідаємо і зберігаємо тільки ті, що мають якусь цінність. Товаришу Догадов,— звернувся редактор до співробітника в крагах,— будь ласка, на хвилинку.

Він швиденько підійшов і чемно витягся перед редактором. Черняк попросив знайти лист школяра і передати професорові Довгалюкові.

Догадов подався виконувати доручення, а ми наблизилися до молодих інженерів, з якими редактор відразу мене познайомив. Самборський гаряче потиснув мені руку і сказав якийсь комплімент на адресу моїх нарисів. Макаренко мовчав, подаючи руку, і лише в очах його промайнула якась насторожена зацікавленість.

Був уже пізній час, і гості один по одному залишали редакцію. До Черняка підійшов Шелемеха і став прощатися.

— Аркадію Михайловичу,— звернувся льотчик до професора, як до старого знайомого,— ви готові?

— Так... Зараз мені тут один лист дадуть і я можу їхати.

— А тобі куди?— спитав Шелемеха мене,— може я тебе підвезу?

Я назвав свій готель.

— О, це дуже далеко. Знаєш що, чого тобі в той готель? Ідь до мене. У мене в сто раз краще. Величезна квартира, а зараз, крім мене й сестри, нікого нема. Батьки й дружина на дачі, я післязавтра теж туди їду, так що взагалі можеш у нас залишатися, поки будеш у нашому місті. Поїхали!

Останнє слово було сказане так владно, що я не особливо заперечував, щоб принаймні цю ніч не їхати в далекий готель, а пізній час і втома після подорожі давалися взнаки.

НІЧНИЙ ГІСТЬ

З розмови в машині я дізнався, що Шелемеха і професор Довгалюк мешкають в одному будинку і що Шелемеха теж належить до давніх учнів професора.

— Станіслав,— звернувся до нього професор,— цими днями у мене в дендрарії черговий, двісті п'ятдесят третій, вечір фантазії,— я був би радий запросити тебе.

— З великою охотою, Аркадію Михайловичу,— відказав льотчик,— але я, мабуть, завтра виїду на дачу до своїх. Вчора туди поїхала дружина і я обіцяв тут не затримуватись. Я ж уже в відпустці. Передайте, будь ласка, від мене друзям привіт і скажіть, що коли повернуся, то приїду першого ж вечора. Багато фантастів тепер у вас збирається?

— Буде чоловік шість—сім. Макаренко ж приїхав.

— А-а... Цей юнак? Я його досі щось не зустрічав.

— Так ти ж років на сім старший за нього. До того ж він учився у мене лише років два, а потім переїхав з бать-

нами до Сибіру. Проте часто писав мені. Він із Самборським колись дуже дружив. Правда, останнім часом вони віддалилися один від одного.

— Самборського ніби пригадую. Зустрічав разів зо два на наших вечорах.

— Пробачте,—втрутився я в розмову,—що це за вечори в такою привабливою назвою?

— Якщо цікавишся, професор може запросити тебе на один із цих вечорів фантазії. Це ж можна, Аркадію Михайловичу?

Професор висловив згоду і побажав бачити мене у себе на першому ж такому вечорі.

— Треба тобі сказати,—звернувся до мене Шелемеха,—що Аркадій Михайлович тримає зв'язок з багатьма своїми учнями і після школи. Особливо з тими, які брали участь в різних його експедиціях та подорожах. Є в нас така традиція: раз у місяць збиратися на чашку чаю до Аркадія Михайловича, розповідати про свою роботу, обговорювати найрізноманітніші проблеми науки й техніки, обмірковувати плани екскурсій і експедицій професора, згадувати минулі подорожі, в яких ми брали участь ще підлітками та юнаками. На такому вечорі ти можеш зустріти людей різних професій: лікаря, астронома, фізика, льотчика, артиста, художника...—Шелемеха перервав свою розповідь, бо шофер зупинив машину.

— Приїхали,—сказав льотчик,—прошу, виходьте. Вулиця Червоних ботаніків, будинок номер п'ять.

На тротуарі перед будинком ми розпрощалися з професором,—він жив в іншому під'їзді,—і рушили сходами на третій поверх. Мій провідник одімкнув двері, зайшов у широкий коридор, включив електрику і запросив мене. Вже в коридорі на мене війнуло надзвичайною чистотою, простором і затишком. Коридор давав перше уявлення про квартиру і одразу приваблював до себе.

— Роздягайся,—неголосно промовив льотчик,—тільки тихше, сестра спить.

Я скинув плащ і капелюх, повісив на вішалку і спитав, котра година.

— Початок на третю,—відповів гостинний хазяїн,—пізно, зараз я тебе чудесно влаштую.

— Стась, це ти?—почувся стривожений голос зза дверей.

— Я, ти не спиш?

— Стась, у кабінеті злодії,—схвильовано вимовив той же голос.

Шелемеха глянув на мене й нахмурився. Ту ж мить сунув мені в руку тонку скляну вазу з квітами, що стояла в коридорі, а сам схопив високий столик-підставку і, тримаючи його, немов ломаку, рвучким поривом другої руки відчинив двері до темної кімнати. Не зупиняючись, він вскочив туди.

Одверто кажучи, захоплений цим зненацька, я не встиг ще злякатися і, не розуміючи небезпеки, кинувся за льотчиком в темну кімнату, з розгону наскочив на стілець, разом із стільцем гримнувся на підлогу, а ваза в моїй руці дзвінко розлетілася на дрізки.

— Стась! — почувся жіночий зойк.

Ту ж мить кімната освітілася, і я почав зводитися на ноги. Льотчик стояв біля вимикача і оглядався навколо. Ми, очевидно, були в їдальні, про це свідчив великий стіл із стільцями навколо і буфет в кутку. На дверях, з високо піднятим стільцем в руках, стояла дівчина в самій сорочці. Напроти неї інші двері, що вели до другої кімнати, — як потім я довідався, до кабінету, — теж були розчинені. Там було темно. Увагу Шелемехи привернуло одчинене вікно. На підвіконні лежав перекинтий горщик з квітами. Льотчик підійшов до вікна і вихилився з нього, оглядаючи вулицю. Я вже встиг піднятися. Дівчина, що стояла на дверях, зникла. На підлозі лежав стілець, валялися черепки від вази і квіти.

Шелемеха спокійно пройшов у кабінет, засвітив там, але одразу ж вийшов, сів на стілець і голосно зареготав.

— Ну й вигляд у тебе, — сказав він, наче відчуючи величезне задоволення. — Лідо! — покликав він сестру.

Тут я помітив, що костюм на мені мокрий. Коли в коридорі брав вазу, то перевернув її і вилив на себе воду. Зрозумівши, що все закінчилось і ніяких злодіїв нема, я сам засміявся, згадуючи, як ми атакували цю кімнату.

До їдальні зайшла Ліда. Вона була в квітчастому халаті, трохи розпатлана і все ще схвильована.

— Втекли, сволочі, — сказав льотчик, показуючи сестрі на вікно.

Вона глянула на мене, потім допитливо подивилася на брата.

— Це мій давній приятель, журналіст. Знайомтесь.

Я повернувся до дівчини, наміряючись простягнути їй руку, але вона лише кивнула мені.

— Розкажуй, що тут трапилось, — попросив брат.

— О пів на дванадцяті я лягла спати. Мабуть заснула швидко... Раптом прокинулась...

— Снилось щось?

— Ні... Прокинулась. Розплющила очі — темно. Хотіла повернутися, коли чую якесь шарудіння в їдальні. Спершу подумала, може ти приїхав. Хотіла спитати, але чому ж, думаю, ти не світиш. Це на тебе не схоже. Чую — тихі обережні кроки. Не твої. Згадала, що я сама в квартирі і стало страшно. Трохи не вмерла зо страху. Заплющилась і лежу тихесенько, не дихаю. Потім вирішила, що коли зайде до спальні, то треба вдати, що сплю, і ледве-ледве сопти. А він щось почув, чи що, раптом спинився, затих. Прислухаюсь, нічого не

чути. Стало ще страшніше. Так, не знаю, скільки минуло, чую тільки, як серце у мене колотиться. Потім почала думати, що може мені тільки приверзлося, а там нічого нема. Хотіла вже встати і засвітити світло, коли двері до мене в спальню — ри-и-п. Ти не можеш собі уявити, що зо мною сталося. Я вся похолола. Заплющую очі, тільки не дуже, щоб було схоже на сонну, і чую, як двері помалу відчинилися, а далі наче щось мигнуло мені по обличчі, по очах. Догадалась, що він електричним ліхтариком світить. Потім, мабуть, погасив. Лише у вухах щось шумить і стукає. Далі чую, як відчинив двері і пішов у кабінет. Тут уже не знала, що робити. Вискочити з квартири і зчинити на сходах галас, чи кинутися до вікна, розбити шибку і кричати на вулицю. Раптом майнула думка: а що, коли один стоїть тут, у мой кімнаті, чатує на кожний мій рух, поки другий розглядає, що йому цінного забрати. Ну, думаю, як вони ще прийдуть сюди, до гардероба...

— Тут у тебе серце й завмерло, коли згадала своє обмундирування,— мовив, посміхаючись, брат.

— Ні, якраз чую, хтось одмикає двері на сходах, заходить у коридор, потім твій голос. Розплющилась, бачу: з коридора пробивається світло. Знову твій голос. Тоді я підбігла до дверей і гукнула тебе.

— Отож, падло,— з жалем вимовив Станіслав,— утік через вікно. З третього поверху по ринві, мабуть, шугнув.

Потім він знов засміявся і почав пригадувати, який вигляд був у кожного з нас в той момент. Особливо сміявся з самого себе, як озброївся столиком.

— Пістолета я ніколи не ношу з собою,— наче прохаючи прощення, сказав мені.

Тим часом я не міг одвести очей від його сестри. Може тому були причиною електричне освітлення та її хвилювання, але я ще ніколи в житті не бачив такої чарівної дівчини. Спочатку вона поглядала на мене досить суворо, але тепер, лукаво, посміхаючись, призналась, що коли почула гуркіт падаючого стільця, людини, дзенькіт розбитого посуду, то, боячись за брата, вискочила із стільцем йому на допомогу.

— Побачивши вас, я в першу мить подумала „злодій“ і ледве-ледве не стукнула вас по голові своєю зброєю.

Шелемеха, почувши це, аж зайшовся сміхом.

— От номер був би,— сказав він, регочучи й постукуючи себе кулаком по коліну.

— Я думаю, ви мені пробачите? — звернулася до мене Ліда.

— Навіть глибоко вдячний...

— Авжеж,— кинув репліку Станіслав,— авжеж... дістати стільцем по головешці... Справді, подякуєш, коли не зазнаєш такої приємності.

Мій сонний настрій минув і я охоче до самого ранку роз-

мовляв би з сестрою льотчика, проте він, очевидно, дивився на цю справу інакше. Чемно, але рішуче запропонував відкласти „тари-бари“ на завтра, а зараз іти спати.

— Скільки тривоги приносить несподіваний нічний гість,— сказала на прощання Ліда, бажаючи нам надобраніч.

— Це ви про кого?—спитав я.— Про нього,— натякаючи на злодія,— чи про мене?

— Хай буде про вас,— посміхнулась вона, ледве ворухнувши пухлими дитячими губами і повівши очима на мій мокрий піджак.

Ліда зникла за дверима спальні, а Станіслав одвів мене в кабінет і вказав на широкий, оббитий фіброю диван.

— Влаштуйтеся, як сам знаєш. У дивані знайдеш свіжу білизну, подушку і ковдру. Це в мене спеціально для гостей.

— Твоя сестра одружена?—спитав я.

— Ач, який цікавий. Ні. Але тут є один лікар. Барабаш. Молодий лікар. Тямущий хлопчина. Тільки вайлуватий. Певний кандидат під її черевик. Ну, бувай, висипайся. Ранком будить не будемо.

Станіслав вийшов і я заходився стелити собі постіль. Уклавшись на дивані, викрутив лампочку, що стояла поруч на столі, і заплющився, наміряючись заснути. Але це вдалося не одразу. Подія із злодієм розворушила, і сон не повертався. Згадав Ліду. Було приємно думати про неї. Пригадував її розповідь і... раптом я звівся. Спало на думку, що я вже чув її голос, безперечно, він був мені знайомий. Це голос жінки, яку я зустрів два тижні тому вночі над морем в супроводі якогось чоловіка. Певності в цьому я, правда, не мав. Але мені здавалося, що це саме вона, власниця знайденої мною сумочки. Ця думка довго не давала мені заснути. Невже, справді, в той вечір, коли я милувався темним морем і могоутнім прибоєм у маленькому курортному містечку, я чув розмову Ліди?.. З ким? Хто цей лікар, про якого згадував Станіслав? Може він автор того листа, який зберігається в мене? А може то була не Ліда? Хм... В сумочці лежала хустинка з ініціалами Л. Ш. Так, то безперечно була Ліда Шелемеха. Я ще не бачив лікаря Барабаша, але в глибині душі ворухнулися ревності. Одне з двох: або Барабаш автор листа, або він той, хто гуляв тоді з нею над морем і кому вона не дозволила їхати разом з нею. Коли це той, другий... Гм... Навряд чи він міг надіятися на великий успіх.

Отже я знайшов „снігову королеву“ невідомого мені юнака. Така могла причарувати не одного. Передо мною постало питання: чи повертати цій дівчині сумочку і того листа? Насамперед треба було переконатися, що це справді вона. Ну, а коли й так, то все ж... Мені було ніяково, що прочитав такого інтимного листа. Скільки не думав, остаточно вирі-

шати нічого не міг. Цікавість, особливо мучила мене. Хто автор того листа?

Відповісти сам собі не міг і з цими думками заснув аж на світанку.

ЗАПРОШЕННЯ

Нічого дивного не було, що другого дня новий співробітник „Зорі“ прокинувся після полудня. По кількох хвилинах, пролежаних з заплющеними очима, коли все ще не хотілося вставати, я почав підводитися. Із стін кабінету на мене глянули портрети Віллі Поста та Сігізмунда Леваневського і карта земних півкуль. За склом високих полиць стояли численні книги. Увагу привернуло, що в цій великій кімнаті було два письмових столи, приставлених один до одного, кожен із своєю лампою та чорнильним прибором. Наче тут працювали двоє людей. Учора, поспішаючи лягти, я не звернув на це уваги.

Поки одягався, рипнули двері і почувся голос Станіслава:

— Ти не спиш?

— Ні. Здається, час вставати, га?

— Я думаю,— сказав хазяїн, заходячи до кімнати й посміхаючись на все обличчя.

— Ну що, вночі несподівані гості більше не з'являлися?

— З мене й одного досить. Коли б ми вчасно не наспіли, то, мабуть, плакали б деякі речі. Хоча, що б він особливо цінного міг винести відсіля у вікно?

— Мабуть, він саме до твого письмового стола добирався, коли ми зайшли.

— Там то цінне є, тільки не для нього. Грошей я в столі не держу, золотих годинників теж, а от деякі мої розрахунки. Та вони йому не потрібні. У Ліди теж, мабуть,— і Станіслав показав на один із столів.— Це її. Я ж дома буваю не часто, так що в нас кабінет на двох. Покищо миримось. Ну, давай умиватися, а то я вже хочу снідати.

Ми снідали в ідальні, влаштувавшись біля електричного чайника. Станіслав частував мене холодними закусками та чаєм з вином, запевняючи, що це найкращий напій для шлунку ранком, після бенкету. Я ждав, що з нами снідатиме Ліда. Але вона не показувалася. Не мігши вгамувати свою цікавість, спитав про неї:

— Де ж твоя сестра?

— Ліда на роботі. Не всі ж працюють спеціальними кореспондентами, щоб вільно поводитися з своїм часом.

— А ти?

— Я ж у відпустці, хіба не казав?

— Так, так, чув. Ти ж їдеш на дачу до дружини й до батьків?

— Хотів би сьогодні, та не знаю. Квиток я просив на завтра. Все ж, мабуть, завтра доведеться.

— А чому сестру з собою не береш?
— А вона недавно повернулася з відпустки. В Криму була. Тепер у неї багато роботи.
— Де вона працює?
— У академіка Саклатвали. В лабораторії металів.
— Так вона будівництвом займається?
— Не зовсім так. Вона фізико-хімік. Спеціалізувалася на вивченні різних металів. Ну, а метали — будівельний матеріал. Вона ж і мені допомогла. Мій літак нової конструкції не тільки, так би мовити, з боку зовнішніх форм, фюзеляж там шасі, крила, але, це головне, і машина і мотор з нових матеріалів. Розповідати тобі про них я не буду, бо вони засекречені, але це значний крок вперед для нашої авіації.

— Цікаво.

— Безперечно. Зараз я думаю відпочити місяця півтора, а там займусь знов цим літаком. Мені думається, що коли інженери допоможуть, то наступної весни я перекрию свій рекорд не менш, як хвилин на сорок п'ять.

Після сніданку, розпрощавшись з Шелемехою, я поїхав до редакції домовитися про свої перші завдання.

Черняка застав трохи кислим. Він признався, що не виспався після вчорашнього вечора.

— Ти на кілька днів затримайся у нас. Підождемо, що там з'ясується з проектом Макаренка. Можливо, доведеться писати про нього. А покищо, ось тобі цікава тема. Візьми якунебудь з лабораторій науково-дослідного інституту будівельних матеріалів та будівельної техніки.

— Це академіка Саклатвали?

— Так. Він керує цим інститутом.

— Я охоче взяв би лабораторію металів.

— Не заперечую. Приготуй папірець від редакції, я підпишу, і рушай туди.

Це відповідало моїм інтересам і я поспішив до друкарської машинки. Там мене побачив Догадов, приязно привітався, як зо старим знайомим, і сповістив, що бачив листа на моє ім'я, якого тільки не приніс до редакції листоноша. Догадов зараз же побіг у кімнату до секретаря і приніс відтіля лист. В конверті було запрошення від професора Довгалюка завітати до нього сьогодні ввечері, бо саме сьогодні в нього збираються кілька друзів на склянку чаю.

— Дуже вам вдячний, — подякував я Догадову. — Це запрошення на вечір фантазії.

— Що ж то за вечір? — зацікавився він.

Коли я пояснив йому, він почав просити взяти його з собою. Я радий був зробити це, послухати його, але не знав, як подивиться на це професор.

— Знаєте що, — сказав я своєму колезі, — я дзенькну телефоном до Шелемехи і спитаю, чи це зручно. Може, краще,

він вас привезе туди. Я ж бо людина зовсім нова і, мабуть, не цікава для Довгалюка.

Догадов погодився. Скориставшись телефоном, що стояв біля мене, я за хвилину розмовляв із Станіславом. Льотчик відповів, що приводити нового гостя до професора справа делікатна. Він обіцяв поговорити з Аркадієм Михайловичем, щоб той запросив Догадова на один із наступних вечорів.

— А чому це так несподівано?—спитав я Станіслава.— Адже вчора професор нічого не говорив.

— Він сьогодні дзвонив мені, тільки не ти пішов, і просив неодмінно відвідати його ввечері. Це, власне, заради моєї недостойної особи, бо завтра я все ж таки їду.

— А хто там іще буде?

— Не знаю. Ти, я, Ліда, а хто ще—невідомо. Тільки не спізнюйся, професор цього не любить.

— Гарзд,—і я повісив трубку.

— Ну що?—спитав Догадов.

Я переказав йому пояснення і обіцянку Шелемехи.

— Шкода,—розчаровано промовив він,—тішу себе надією, що льотчик замовить за мене слово, і я ще попаду туди.

Мені самому було жаль колегу, бо бачив, що йому дуже хотілося поїхати на той вечір.

— А хто там іще буде?—зацікавився він.

— Шелемеха не знає. Сестра його буде.

— Ліда Шелемеха?—швидко спитав Догадов.

— Так. А ви її знаєте?

— Колись бачив,—і він одійшов від мене.

„Може це він?“—раптом запала мені в голову нова підозра. Мудшу призначитися, що разом з цим у мене враз ворухнулася недоброчистливість до юнака. Але переміг це досадне почуття.

Через годину з листом, якого підписав Черняк, я їхав в інститут академіка Саклатвали.

ВЕЧІР ФАНТАЗІЇ

Аркадій Михайлович Довгалюк займав маленьку квартиру на п'ятому поверсі, під самісіньким дахом, поруч ходу на солярій. Двері мені відчинив сам професор. Ввів до свого кабінету і одразу запросив на солярій, де вже були гості. Опилившись на даху, я мимоволі здивувався, побачивши там сад-квітник. Тож цей солярій професора Довгалюка називають дендрарієм. В центрі здіймалася клумба, засаджена резедою, метеолою, тютюном. Навколо в діжках стояли пальми, а поруч них звичайнісінькі вишні та кущі ліщини. Трохи далі примостилися кілька ялинок. Під тими деревами було поставлено стіл і стільці, а все це освітлювала електрична лампочка під темним абажуром, що давала змогу оглядати зоряне небо, правда, досить бліде тут, над містом.

Біля клумби стояло двоє людей. Я впізнав інженерів Самборського та Макаренка.

— Як вам тут подобається?—спитав Самборський, подаючи руку.

— З першого погляду надзвичайно подобається. Давно росте цей сад?

— Уже десять років. Так, Ярослав?—кажучи це, Самборський глянув на Макаренка.—Це було, здається, тоді, як ти виїхав з нашого міста.

— Я теж тут уперше,—сказав Макаренко.—Колись ми збиралися або на квартирі у Аркадія Михайловича, або в нашому клубі юних завойовників світу, в Палаці піонерів.

— Після того ви тут не бували?

— Ні. Майже десять років. З Аркадієм Михайловичем я потім кілька разів зустрічався на Кавказі, в Середній Азії, на Алтаї, на Далекому Сході. Адже він щороку їздить у якусь експедицію. А з цим мужем,—він показав на Самборського,—протягом року навчалися математики в Томському університеті.

— А Шелемеху ви досі не знали?

— Ні,—втрутився Самборський.—Шелемеха ж із Стародніпровська. Там колись працював Аркадій Михайлович, і він знає його ще відтоді. Я, правда, бачив його раніш кілька разів, але Ярослава учора вперше зустрів.

— Я місяць тому приїхав сюди,—пояснив Макаренко.—Був тут недовго і виїхав, а позавчора вернувся.

— Думаєте тут залишатися?

— Можливо. Напевне ще не знаю.

В цей час до нас приєдналося ще кілька гостей. Один за одним вони простягали руку й рекомендувалися, називаючи свої прізвища, а Самборський додавав професію.

— Свічка,—сказав довгий, незграбний юнак.

— Астроном,—пояснив Самборський.

— Гопп.

— Фізик.

— Макуха.

— Географ.

— Барабаш.

— Лікар, лікує всі хвороби, крім сердечних,—пожартував інженер.

Це прізвище одразу привернуло мою увагу. Саме в цей час хтось з нових гостей ввімкнув п'ятсотсвічову лампу і в дендрарії стало видно як удень. Барабаш виглядав людиною з приємним і розумним виразом обличчя. Правда, в його руках було щось таке, що свідчило про недостатню енергію. З одного боку, в ньому проглядали риси вольового характеру, швидше якоїсь постійності, а з другого—він справді нагадував людину, як говорив Станіслав, вайлувату. Почувши жарт Самборського, лікар трохи подумав, а тоді відповів:

— На щастя, ти такого лікування не потребуєш,— і обличчя його просіяло, наче він зрадів, що зумів відповісти.

— Не минуло й півгодини, як він знайшов відповідь,— кепуючи продовжував Самборський.— Ось знайомся з моїм найкращим другом Макаренком.

— Дуже радий, дуже радий,— промовив Барабаш, вдруге тиснувши руку Макаренкові.— Ваш друг любить пожартувати.

— Він завжди цим відзначався,— відповів той.

— Правильно, я теж це казав.

Слухаючи лікаря, я цілком переконався, що тоді над морем зустрічав Ліду з ним.

Але ось і вона. На дах вийшов Аркадій Михайлович в супроводі брата й сестри Шелемех. Гості одразу загомоніли, побачивши свого старого учителя та знаменитого льотчика. Я думаю, що присутність Ліди теж багато важила, бо, вільно, чи не вільно, а зір кожного з присутніх затримався на ній більше, ніж на професорові та майорові. Тільки чому дівчина раптом здригнула і обличчя в неї наче змінилося, коли вона увійшла в наш бік? Вона враз оволоділа собою, але я уважно спостерігав і був певен, що для неї трапилось щось несподіване. Невже те, що вона побачила тут Барабаша?

— Прошу, займайте місця,— звернувся до всіх професор.

— Лідо, на хвилиночку,— покликав Самборський,— познайомся з єдиною людиною, з якою ти тут ще не знайома. Мій кращий друг,— сказав він, показуючи на Макаренка.

Ліда простягла інженерові руку і той потиснув її, мовчки уклоняючись. Вона теж мовчала.

— Ну, що ви наче в рот води набрали?— продовжував негатовий Самборський.— Звелите вас відрекомендувати? Будь ласка. Ліда Дмитрівна Шелемеха, інженер фізико-хімік, Ярослав Васильович Макаренко, інженер-вигадник, уміє будувати копальні.

Барабаш, присутній при цьому, весело засміявся.

— Ви теж тут?— спитала мене Ліда, наче для неї це була новина.

Коли я з нею вітався, мені здалося, ніби від неї передавався якийсь неспокій.

Самборський посадив Ліду поруч Макаренка. По другий бік біля неї хотів примоститися Барабаш, але поки він зібрався, я зайняв це місце, і він мусив взяти інший стілець.

— Сьогодні в вашому інституті був,— звернувся я до Ліди.

— Чого?

— Писатиму нарис про лабораторію металів.

Нашу розмову перервав Аркадій Михайлович.

— Почнемо,— сказав професор, звертаючись до присутніх.— Як, товариші інженери?— він поглянув на Самборського та Макаренка.— Можна включити велику лампу?

— Гадаю, що можна,— відповів Самборський, погасив п'ятсотсвічову лампу і, показуючи на зоряне небо, сказав:— Сьогоднішній вечір фантазії повинен розпочати Свічка. Йому найзручніше, користуючись цими численними маяками, повести наші думки в космічний океан.

— Ні,— відказав Аркадій Михайлович,— саме сьогодні більше залежить від вас та від вашого найкращого друга Ярослава. Сьогодні ми високо підніматися не будемо. Здається всі зібралися? Отже почнемо. Насамперед вислухайте цього листа.

„Шановний товаришу редакторе!

У мене є проект, як зробити, щоб поїзди проходили шлях від Москви до Владивостока за вісім годин, а може й швидше. Я вже писав кільком редакціям, але вони або не відповідають, або пишуть, що мій проект фантастичний і не здійснений. Посилаю цей проект вам. Моя остання надія на вас. Інакше доведеться ждати, поки закінчу навічання.

Учень 32-ої Стародніпровської середньої школи

Тарас Чуть“.

Я, та, мабуть, не тільки я, одразу догадався, що це той самий лист, про який учора на вечорі-зустрічі, проголошуючи тост, згадував Черняк.

Прочитавши листа, професор поклав його на стіл, зняв окуляри, протер їх і, примруживши очі, дивився на своїх друзів. Всі мовчали, ждучи, що скаже Аркадій Михайлович. Він почав:

— Ви самі колись належали до юних фантастів і знаєте мої симпатії до тих, хто вигадує, здається, неможливе, складає карколомні проекти, бо смілива думка це те, що я найбільше ціную в людях. Підлітки, ще не озброєні знаннями, особливо сміливі, хоча майже завжди їхні задуми надто фантастичні, помилкові, практично нездійсненні. Але не може бути ні великого інженера, ні видатного хіміка, ні славетного лікаря, якщо вони не обдаровані здатністю фантазувати...

— І перетворювати свою фантазію в дійсність,— підказав Шелемеха.

— Цілком справедливо. Ми про це не раз розмовляли. Я перейду одразу до справи, не затримуючи вашої уваги загальними міркуваннями. В конверті разом з цим листом був також проект і навіть з рисунками. Коли я переглянув усе це, мені здалося, що Тарас Чуть має рацію стверджувати можливість найшвидкісного пасажирського й вантажного руху у великих розмірах. Так би мовити, принципово правильно він пропонує... Не бувши спеціалістом в галузі механіки та

інших наук, що стосуються цього проекту, я вирішив запро-
сити вас і почути ваші думки про це. Отже, дозвольте...

На солярії в цей час з'явилася нова людина, що перервала
промову професора.

— Громадянин Довгалюк,— почувся пискливий голос,—
я пропоную вам та вашим гостям негайно звільнити дах і
завести звідси ваші квіти. Це моє останнє попередження.

Професор, здивувавшись, дивився на чоловіка з пискли-
вим голосом, не знаючи, мабуть, що відповісти.

— А в чім річ?— спитав Самборський, підводячись із
свого місця.

— Я комендант цього будинку. Не раз попереджав,— він
намагався підкреслити кожне слово,— громадянина Довгалюка,
щоб громадянин Довгалюк звільнив солярій, який громадяни-
нові Довгалюкові не належить.

— У вас же є інший солярій, на другому кінці будинку...
Ви його не використовуєте,— сказав, нарешті, професор.

— Ми й цей покищо не збираємось використовувати, але
це не порядок, що ви його зайняли.

— Ви, голубе, формаліст,— розсердився професор.

— Не ображайте, самі ви птиця. Даю вам п'ять хвилин,
інакше вживу заходів.

— Слухайте, товаришу,— втрутився Шелемеха, звертаю-
чись до коменданта.— Поперше, поведіться чемно, подруге,
зараз уже вечір, ми пересидимо тут, а завтра ви остаточно
в'ясуєте цю справу. Не будьте бюрократом.

— Хто бюрократ? Я бюрократ?— Ви мене ображаєте! Я
з вами не розмовляв. П'ять хвилин!— комендант повернувся
і пішов з солярія під загальний, правда стриманий, сміх при-
сутніх.

— Це обурливо!— скаржився професор.— Ніхто ніколи на
цей солярій не претендував і не користувався ним. Так треба,
щоб змінився комендант будинку. Скрізь він лазить. Зна-
йшов мій дендрарій і присилає папірця: „Пропоную звільнити
солярій від своїх речей і припинити користатися дахом“.

Всі ми поспішили висловити Аркадію Михайловичу своє
співчуття, а Шелемеха обіцяв другого дня поговорити з ким
слід, і заспокоїв професора, що ніякий комендант звідси
його не виселить.

Та минуло кілька хвилин, коли з дверей знов показалась
голова коменданта, який голосно сказав:

— Строк, який вам було дано, минув.

Тепер уся компанія вибухла реготом. Але комендант зра-
зу зник.

Я глянув на свою сусідку і мені впало в вічі, що вона
посміхається дуже стримано, а коли увага всіх була привер-
нута до коменданта, стиха обмінялася кількома словами з
Макаренком. Про що вони говорили, я не чув, але поведінка

обох мені видалася трохи дивною. Вражала стриманість, яка, проте, ніяк не могла пояснюватися лише тим, що вони тількищо познайомились. Говорила вона, дивлячись у стіл, наче боялась, що хтось помітить їх розмову. Він відповідав їй дуже коротко, але, очевидно, вона зрозуміла його, одразу замовкла і одвернулася.

— Я думаю, ми продовжимо,— сказав професор, коли сміх затих.

— Просимо, просимо,— почулися голоси.

— Так ось я читаю його проект.— Аркадій Михайлович підніс до очей другий папірець.

„Треба побудувати тунель з Москви до Тихого океану. Тунель повинен спускатися весь час униз. Другий тунель мусить спускатися так само від Тихого океану до Москви. Коли таким тунелем пустити поїзд, то він по рейках, що йдуть похило, котитиметься все швидше й швидше. Тільки треба одразу його добре штовхнути. Мені здається, що такий поїзд може розвинути швидкість понад шість тисяч кілометрів на годину, бо шлях буде прямий, без підйомів, без поворотів і без зупинок“.

— Ось і його рисунки,— професор поклав на стіл аркуш паперу, на якому була накреслена схема підземного шляху.

Якусь хвилину панувало мовчання. Шелемеха нахилився над кресленням.

— І це весь його проект?— спитав Самборський.

— Весь.

— Значить, він хоче прокласти на чверть земної кулі похилу трубу і пустити по ній поїзди?

— Так.

— Мало не перпетуум мобіле,— пробубонів астроном.

— Який же у нього нахил буде?— запитливо промовив Макаренко.— Москва стоїть метрів на двісті над рівнем моря. До Владивостока... ну, хай вісім тисяч кілометрів. Це дасть... два з половиною сантиметри на кілометр.

— Малувато для такої швидкості, про яку він мріє,— зауважив Самборський.

— А мені цей проект подобається,— заявив Шелемеха.— Не знаю, яка там швидкість буде і скільки такий тунель коштуватиме, але це був би ідеальний шлях. На випадок війни ніякі авіабомби його не пошкодили б. Швидкість, правда, невелика буде, коли поїзд котитиметься власною вагою.

— Так можна ж підштовхнути,— втрутився Гопп, що досі мовчав.— Пустить поїзд-трамвай і він піде по такому шляху з колосальною швидкістю і мінімальною затратою енергії. Я підтримую цей проект... хоча б для фантастичного нарису в „Зорі“,— і Гопп подивився на мене.

Я вдячно йому вклонився.

— Хібащо для фантастичного оповідання,— звернувся до

фізика Макаренко.— Ви ж уявляєте собі нереальність цього задуму. Тунель понад вісім тисяч кілометрів завдовжки! Сімплонський тунель в Альпах—найдовший зараз у світі—має коло двадцяти кілометрів. Будували його кілька років і коштував він величезних грошей. А ви хочете збудувати тунель в чотириста чи п'ятсот раз довший. Це надто грандіозне завдання. Це буде, можливо, через сто п'ятдесят—двісті років, а може...

— Засперечалися,—почувся голос Барабаша, що звертався до Ліди.

Він підійшов до неї і став за стільцем. Дівчина досадливо підмахнулась головою. Вона уважно стежила за Макаренком, не одриваючи від нього очей.

— Я з тобою не згоден,—перебив Макаренко Самборський.—Для нашої техніки в принципі це цілком можливо.

— А чи уявляєш ти, скільки самого ґрунту довелося б розкопати, пробиваючи такий тунель?

— На будівництві Панамського каналу було вибрано двісті дванадцять мільйонів кубометрів,—вставив Макуха.

— Не може бути!—заперечив Барабаш.

— Факт!—обурився географ.—Скрізь в літературі про це згадується.

— Лікарю, не сперечайтесь,—безапеляційно заявив Самборський,—мова йде не про вашу спеціальність.

— А рельєф місцевості?—не погоджувався Макаренко.—Треба прокладати цей тунель під високими горами і під таким глибоким озером, як Байкал. А глибина Байкала—півтора кілометра. До того ж рівень цього озера на півкілометра вищий за рівень моря...

— На чотириста п'ятдесят три метри,—перебив Макуха.

— Гаразд. Але це значить, що тунель треба прокладати крізь озеро на три чверті нижче його поверхні і на три чверті кілометра вище дна. А вічна мерзлота? А різні сейсмічні фокуси?

— Тобто?

— Землетруси.

— Не поспішай. Краще поглянемо на карту і з'ясуємо точно. Аркадію Михайловичу, можна у вас дістати фізичну карту Радянського Союзу?

— Будь ласка, у мене в кабінеті,—професор підвівся з місця.

— Не турбуйтеся, Аркадію Михайловичу,—і Самборський побіг сам.

Тільки професор сів на стілець, як інженер обернувся біля дверей і спитав:

— А скажіть, ключ у вас є?

— Який ключ?—здивувався професор.

— Та тут двері замкнені, вийти не можна.

Аркадій Михайлович не повірив. Підійшовши до дверей, сам кілька разів шарпнув за ручку, але двері не відчинялися. Комендант будинку, виконуючи свої погрози, замкнув їх.

Всі обурилися. Шелемеха заявив, що за це хуліганство комендант поплатиться. Тільки Макуха майже байдуже поставився до цього випадку, а, може, був навіть радий, бо попросив заспокоїтись і сказав:

— Я трохи знаю місцевість, про яку йде мова. Якщо хочете, можу ознаямити вас з тим, що ви збираєтесь роздивитися на карті.

— Знаннями хоче похвалитися! — уїдливо кинув Самборський.

— Ну, нехай і так. Кінець-кінцем, комендант мусить же одімкнути двері і випустити нас, — вирішив професор. — Повертаймося на свої місця й послухаємо географа.

Макуха потер пальцем чоло і почав:

— Я вже думав про напрям цього тунелю. Я назвав би цей шлях... об'єднавши грецьку та латинську мови, — Бато-Віа, бо це справді глибинний шлях. На мою думку, для нього найкраще обрати п'ятдесят шосту паралель. Тунель почнеться біля Москви, приблизно в Пушкіно. Відсіля п'ятдесят шоста паралель проходить рівниною до Уральських гір. На цьому просторі вона перетинає ріки Оку, Волгу, Вятку, Каму. Висота Уральських гір під п'ятдесят шостою паралеллю навряд чи більша за п'ятсот метрів над рівнем моря. Хіба тільки де-не-де. Дальше йде Західно-сибірська низовина з ріками: Тоболом, Ішимом, Іртишем та Об'ю. За Об'ю зустрінувшись відроги Саянського хребта. Тепер суходіл почне значно підвищуватися. Перетявши Єнісей, Ангари та Лену, пройдемо майже повз північний берег Байкала. Звідси починається гориста, мало досліджена місцевість з хребтами Станового водорозділу. Вона тягнеться до самого Охотського моря. Висота цих гір не більша від двох тисяч метрів над рівнем моря. Наш шлях закінчується на березі того моря, трохи на північ від Шантарських островів. Від Владивостока це буде більше, ніж тисяча кілометрів, а від Ніколаєвська - на - Амурі — кілометрів триста — чотириста. Таким чином, ми обминаємо глибоководний Байкал і пройдемо по місцевості, де вічна мерзлота залишиться високо над нашим тунелем, а землетруси спостерігаються надзвичайно рідко й невеликої сили.

— Чудесно! — заявив Шелемеха. — Цей тунель не тільки зв'яже найкоротшим і найшвидшим, — коли не рахувати авіацію, — шляхом Європейську частину Радянського Союзу з Далеким Сходом, але також оживить безлюдне узбережжя Охотського моря.

Макаренко мовчав. Він щось обдумував.

— Треба все точно підрахувати, — сказав він нарешті. — Дайте мені на це два дні.

Сьогодні цей інженер ніяк не міг зосередитися на питанні, про яке сперечався. Я був певен, що його щось турбувало, мені здавалось, що це „щось“ була присутність Ліди.

Поговоривши ще трохи і, нарешті, відчувши втому, гості Аркадія Михайловича вирішили, що протягом двох днів кожен з них обдумуватиме проект Тараса Чутя, а інженери й фізик зроблять, крім того, необхідні підрахунки. Потім проект знов буде обговорений.

— Тільки журналістів прошу покищо не поспішати з публікаціями і навіть з розмовами, — сказав професор, — а то ще до умористичного журналу потрапимо.

— Розумію, — відповів за професорові, — обіцяю мовчати.

— Дуже радий, — засміявся професор, — що мене розуміють.

Настав час залишати гостинний дендрарій професора Довгалюка, але двері все ще були замкнені і ні на стук, ні на гукання комендант будинку не з'являвся.

НІЧ НА ВУЛИЦІ ЧЕРВОНИХ БОТАНІКІВ

— Що ж нам робити? — спитав професор.

Ішла друга година ночі. З даху виднілося сонне місто, бліді ліхтарі освітлювали безлюдну вулицю Червоних ботаніків, що на неї виходив будинок. Мов прірва чорніло подвір'я перед будинком.

— Чия ж це витівка? — подікавився астроном.

— Безперечно, комендантова, — обурено сказав Шелемеха.

Гопп і Макуха сміялися, пропонуючи ночувати на даху і доручити Свічці охороняти їх сон, а заодно вивчати зоряне небо.

— Сміх — сміхом, — незадоволено бурмотів Барабаш, — а мені завтра вранці на роботу треба.

— Так чого ж ти поспішаєш? — здивувався Самборський.

— Як чого? Коли ж я спатиму? І ти теж?

— У твоєму ж розпорядженні ще ціла доба, якщо тобі завтра на роботу... Ще виспишся. А от нам сьогодні.

— Знов причепився, — Барабаш махнув рукою, — я кажу „завтра“ умовно, бо маю на увазі ранок, що зараз надходить.

Знову почали стукати в двері та гукати на вулицю, але це так само нічого не допомогло. Якийсь одинокий перехожий задер голову, глянув з протилежного тротуару на дах, проте на вигуки, звернені до нього, не відповів, а швидше попростував далі своєю дорогою.

Постояли, походили по солярію ще хвилин двадцять, міркуючи, як вийти з цього становища. Звичайно ми могли зняти такий галас, що побудили б не тільки весь будинок, а й усю вулицю, але почуття ніяковості й небажання стати мішенню для різних жартів стримувало нас.

Я звернув увагу, що лікар ні на хвилину не відходив від Ліди, хоча поводитись вона з ним досить невічливо і, можна сказати, деспотично: не відповідала на його питання, майже зовсім не розмовляла з ним і лише іноді наказувала стукати або гукати. Але Барабаш виявляв надзвичайне шукання за дівчину, і в голосі його звучала ніжність, коли звертався до неї. Макаренко пильно стежив за ними, коли йому доводилось обмінюватися з Барабашем кількома словами, то голос його звучав сухо, холодно, непривітно.

Несподівано саме Макаренко запропонував вихід з цього незручного становища.

— Дозвольте мені спуститися ринвою вниз, а там уже знайду спосіб врятувати вас.

— Ти що, відчуваєш в собі здатність до акробатики? — спитав Самборський.

— Можливо. З вашою допомогою через п'ять хвилин стою тим же на тротуарі.

— Ну, це божевільна витівка, — заперечив Аркадій Михайлович. — Краще будемо ще стукати.

— А, може, справді молодий чоловік виручить нас? — сказав Шелемеха.

— Ще ти вигадася! — раптом обурено вихопилось у Ліди.

— А чого ж? Я підтримую. Власне, я міг би теж цю операцію виконати...

— Цього тільки бракувало!

— Правда, я кілограмів на двадцять важчий.

Пропозицію Макаренка почали обговорювати серйозно. Більшість дала свою згоду. Все ж Аркадій Михайлович не стояв на тому, щоб ще раз „добре постукати в двері“.

Всі підійшли до дверей, тільки Ліда, Макаренко і я залишилися на своїх місцях. Я стояв під пальмою, а вони біля столу і, мабуть, відтіля мене не бачили.

— Я прошу, — почувся схвильований голос Ліди, — обличчя те цю вигадку, не лізьте по ринві.

— В цьому нема нічого страшного.

— На зло?

До них підійшов Барабаш і почав радити, як краще Макаренкові лізти вниз. Ліда мовчала. Інженер відповідав коротким „так“, „ні“.

Може він шкодував, що вихопився з такою пропозицією і тепер не міг виконати прохання Ліди.

„Чорт візьми! — майнула в мене думка. — Я ж фізкультурник і колись не поступався вправністю перед акробатами. Правда, це було давненько, але є шанс заслужити на увагу цієї молодшої особи“. Довго не роздумуючи, підійшов до столу і сказав:

— Маю досвід в таких вправах... Я альпініст і, здається, найкраще виконаю це завдання.

— Ви що ж, спеціально практикувалися лазити по ринвах?— наче глузуючи, спитав Макаренко.

— Ні... але...

— Товариші!— гукнув Барабаш.— Є ще один бажаючий лізти по ринві.

Аркадій Михайлович, почувши, що це я, зовсім обурився, а Шелемеха засміявся мені в вічі, запевняючи, що то мені єниться, ніби я такий вправний альпініст.

— Знаємо ми таких. Верхи конем на Ельбрус виїде і вже тобі альпініст.

— Нічого ти не знаєш,— оборонявся я.— Зараз покажу.

Коротко кажучи, мені вдалося домогтися свого. З різного шпигату, знайденого на вазонах, ссукали мотузку і обв'язали мене нею для безпеки. Треба було скинути піджак та черевики. Все було гаразд і я почував себе героєм, поки не опинився на краю даху й не спустив ноги в повітря. Вигляд п'ятиповерхової глибини видався мені явно неприємною штукою, і я вже картав себе за зухвальство. Нерви напружилися. Треба сказати, що все життя я боявся висоти, хоч уперто з цим боровся і для того стрибав з парашутом, літав на літаках, лазив по горах, але позбутися почуття страху перед висотою так і не зміг. Завжди, коли дивився в прірву під своїми ногами, відчував, як завмирає серце. Мені допомагали влізати Шелемеха і Макаренко. Найбільше, чого я боявся, це, щоб вони не помітили мого хвилювання. Здавалося, мене проймав нервовий дріж, і вони могли відчутти то по моїх руках.

Обхопивши широкий розтруб ринви, мусив упіймати ногами саму ринву, що тут вигиналася. Раз мені здалося, що от-от зірвусь, але врятував мотузок, яким я був обв'язаний. Нарешті, міцно тримаючись за ринву, почав повільно спускатися. На рівні четвертого поверху намацав ногами вузький карниз і враз відчув, що ринва гнеться в руках. Глянув униз і голова почала паморочитись. Тоді глянув угору, думаючи, що робити далі, і побачив, як відтіля по цій самій ринві спускається ще хтось.

— Заждіть,— почувся голос Макаренка.— Перше я пролізу, а потім ви. Пустіть мене вперед.

Я слухняно виконував, що він наказував. Тепер він ліз попереду і час від часу підтримував мене, допомагаючи спускатися. Робив це так тактовно, що наче ніякої послуги з його боку не було.

Не минуло й п'яти хвилин, як ми спинились на тротуарі і... побачили перед собою двох міліціонерів.

— Ви, громадяни, з солярію?— спитав один з них.

— Так... А звідки ви знаєте?— здивувався інженер.— Може я з чужої квартири.

— Знаю. Ану зайдімо в цей будинок.

— Ходімо. Нам якраз сюди й треба.

Заходячи до будинку, ми коротко розповіли міліціонерів, в чому річ.

— А нас телефоном комендант сюди викликав. Просив допомогти проти групи невідомих хуліганів, що забралися на солярій.

— Хуліганів? — обурився я. — Адже там професор Довгальок, льотчик Шелемеха. Чули про них?

Звичайно, в ті дні трудно було надібати людину, що не чула б про майора Шелемеху.

Зійшовши на п'ятий поверх, ми побачили чоловіка, що сидів на стільці перед замкненими дверима до солярію і з виглядом цілковитої байдужості курих цигарку. Угледівши міліціонерів, чоловік підвівся, водночас запитливо поглядаючи на мене й на Макаренка. Можливо, ми вразили його тим, що були без піджаків і розуті.

— Ви хто такий, громадянине? — спитав старший міліціонер.

— Комендант цього будинку, Іван Семенович Черепашкін. Дуже радий, що ви прийшли. Мені треба затримати групу порушників громадського порядку і скласти на них акт.

— Ідіот, — прошепотів Макаренко і звернувся до міліціонера: — Накажіть йому відімкнути двері. Це він зачинив нас на солярії.

— Товаришу міліціонер, громадяни, що там замкнуті, не підкоряються розпорядженням домоуправління, проти них треба вжити рішучих заходів.

— Відчиняйте, — наказав міліціонер, — там розберемось.

Коротка літня ніч кінчалася, коли ми виходили з квартири професора Довгальока. Черепашкін таки домігся, щоб був складений протокол, який врешті всі підписали, крім самого коменданта, що не погоджувався з формулюванням „злочину громадянина Довгальока та його знайомих“.

НАСТУПНИЙ ДЕНЬ

Станіслав поїхав на дачу. Він залишив мене на своїй квартирі, посилаючись на мій обов'язок охороняти його сестру, поки до неї приїде подруга. Мабуть, Ліда й справді побоювалася після випадку із злодієм залишатися сама на ніч.

Мені було віддано невеличку кімнату поруч кабінету і взято з мене слово, що я приходитиму додому не пізніше одинадцятої вечора. Я дав таку обіцянку і за це зараз же дістав запасний ключ від квартири.

О першій годині дня я перевіз з готелю свої речі на вулицю Червоних ботаніків, провів майора на вокзал і подався до редакції.

В редакції першим зустрів Догадова. Він обняв мене і, так ведучи по коридору, почав розпитувати про вечір фантазії.

— Цікаво? Розкажіть, хто був.

— Не так цікаво, як я думав, але мені подобається ця нитівка. Дуже мило це виходить у професора.

— Про що ж там розмовляли?

Згадавши, що професор просив не розповідати про фантастичний план Тараса Чутя, я не знав, що сказати Догадову. Власне, й без того я не наважився б розповісти це, таким не серйозним ділом здавалася мені вчорашня розмова в аудиторії професора Довгалюка. Але щось відповісти я мусив.

— Нічого особливого. Ну, говорили про того хлопчика, що прислав листа до „Зорі“.

— Це той лист, що його взяв у нас професор?

— Еге.

— А що про нього говорили?

— Говорили, що з цього хлопця люди вийдуть,— вигадував я, аби щось сказати.— На думку кількох присутніх, це мусить бути талановитий хлопчина. Ну, а на мою,— я засміявся, щоб мій співбесідник зрозумів, що це жарт,— так він просто геніальний.

— Ну, ну!

— От і ну.

Я дещо розповів про ідіота коменданта і цим викликав у Догадова веселий сміх. Він знов попросив дати йому можливість відвідати один з вечорів професора.

— Сестра вашого льотчика була?

— Була.

— Ви мене з нею познайомите?

— Постараюсь,—не дуже охоче пообіцяв я.

З редакції пішов обідати до ресторану, а надвечір повернувся на нову квартиру. З ідальні назустріч мені вийшла Ліда.

— Я так і думала, що то ви,— сказала вона.— Заходьте.

В кімнаті біля широко розчиненого вікна, того самого, куди позаминулої ночі вискочив злодій, стояв — хто б ви думали? — інженер Макаренко. Він привітався зо мною дуже ввічливо. Я хотів пройти до своєї кімнати, щоб не заважати розмові господині з її гостем, але Ліда затримала мене, похватувавши яблуком і розпитуючи, де я був. Мені довелось злитися з ними. Вперше я міг розглянути Макаренка при денному світлі. Зрештою, він був непоганий. Високий, але не надто би стрункий, хоча зараз його сутуловатості я не помічав. Густі чорні брови над темними очима, що іноді світилися похмурістю, а іноді, навпаки, ставали спокійними, життєрадісними; хороше мужнє обличчя, яке я вже вигадував, трохи псували великий ніс і тонкі губи. Він говорив не дуже голосно, вимова його була легка, речення не позначалися округлістю, але й не вражали незграбністю. Я придивлявся до нього і, власне, вперше відчув до цієї людини якусь симпатію. Це не був веселий, жвавий, трошки

уїдливий Самборський, який мені сподобався з першого погляду, ні Барабаш, який привертав до себе спокоєм, деякою повільністю й хорошим товариським тоном. Ні, це була людина іншого складу. Навряд чи міг кому сподобатися з першого погляду Ярослав Макаренко. Але коли придивляешся до нього ближче, то помічаєш, що це людина внутрішньо багата якимись суперечностями, боротьбою з самим собою. Людина, яка відчуває гостро, але не має самовпевненості, навпаки, схильна до вагань, хоча в той же час визначається неймовірним завзяттям. Таким здавався мені цей інженер.

„Така людина може бути героєм, або великим злочинцем“ — майнула в мене думка, але одразу ж стало ніяково за таку банальність.

— Виспалися? — спитав я його, щоб якось зав'язати розмову.

— А я можу мало спати, коли потрібно.

— Ну, а я трохи не спізнилась на роботу, — сказала Ліда. Друга ніч з пригодами. Сьогодні рано ляжу. Хочете чаю пити? — звернулася вона до нас.

— Коли дозволите, то трошки згодом, — сказав я.

— Гаразд. Тоді я вас почастиую концертом. У нас радіола, а Станіслав приніс свої пластинки.

— Я віддав би перевагу піаніно, — сказав Макаренко і подивився на Ліду такими світлими, хорошими очима, що мені хотілося встати й заявити: „Я знаю, що це ви писали Ліди листи і називали її сніговою королевою“.

Ліда підійшла до піаніно, відкрила кришку і провела рукою по клавішах.

— Ярослав, що?

— Ти знаєш, що я люблю.

— Шопена?

Вони були на „ти“. Хм, хм... Мені залишалася роль спостерігача і благородного покровителя. Проте, як же лікар Барабаш?

Хоча я не розбираюся в музиці, але люблю Шопена, коли його виконують справжні піаністи. Те, що я почув, було чудово. Не знаю, як називався етюд, що його грала Ліда, але завжди, коли згадую цей момент і заплющую очі, музика знов звучить у моїх вухах і очарування охоплює мене.

Прихилившись головою до віконниці, примруживши очі, слухав музику Ярослав Макаренко. Коли я зиркнув на нього, мені схотілося поринути в мрії, відгадати його мислі і почуття. „Може, краще піти мені звідси?“, але я хотів до слухати гру Ліди. Раптом на вхідних дверях продзеленчав дзвоник — раз, потім удруге. Я встав, щоб піти одчинити, але Ліда обірвала гру.

— Не турбуйтеся, — звернулася вона до мене, — я зараз сама.

— Грайте, грайте.

Я поспішив до дверей, але Ліда вже не грала. У двері я пустиив Барабаша.

— Здрастуйте, здрастуйте,— привітно здоровкався зо мною лікар.

— Доброго здоров'я!

— Лідія Дмитрівна дома?— І він, як людина майже своя, не ждучи відповіді, рушив до їдальні.

Ми ввійшли туди разом. Ярослав прощався з Лідією, кивнув мені та Барабашеві і швидко вийшов. Ліда провела його на сходи.

— Що, інженер працює над тим проектом?— спитав Барабаш з явною цікавістю.

— Мабуть, хоча мені особисто ті розмови, які вчора точилися на цьому будинку, сьогодні видаються химерою.

— Ви маєте рацію, але наш старий все життя захоплювався різними фантазіями. Захоплювався ширю й намагався їх здійснити, хоча це рідко йому вдавалося. Та за ту химерність ми всі міцно його любимо. Ви знаєте, він возив одних нас в Арктику, других— у тропіки, підіймав у повітря, спускав під воду й під землю, розшукував з дітлахами цвіт напороті й каучуконоси, вирощував у кімнатах банани, будовав ракети, щоб пустити їх в космічний простір, носився з ідеєю показу живих акул у нашому зоологічному саду... Інтересний дід. Я, наприклад, глибоко йому вдячний за всі ці химери.

До кімнати повернулась Ліда. Вона виглядала ледь-ледь втомленою. Спинилась біля піаніно і слухала нашу розмову.

— Лідію, так я зайшов, щоб іти в кіно,— звернувся до неї Барабаш.

— Я до кіно не піду.

— Чому? Ми ж умовлялися.

— У мене голова болить. Дві безсонні ночі і стільки хвилювань— я стомилася. Сьогодні рано ляжу спати.

Я мислено хмукнув, слухуючи пояснення Ліді. Вона, як б сказав, говорила неправду, хоча, власне, це було не точно. Так, дві ночі були безсонні, вона хвилювалася, голова, мабуть, справді у неї боліла, але безперечно й те, що вона навіть рада цьому, бо це давало їй змогу не піти до кіно. Той радісний настрій, що я спостерігав в неї, коли бачив її з Макаренком, зникав. Відчувалося, що її щось починає дратувати. Мабуть, мені краще було піти до своєї кімнати. Так я й зробив.

Незабаром по тому стукнули двері на сходах. То вийшов Барабаш.

Годину лежав я на дивані, думаючи про Лідію, про Макаренка й Барабаша. Мені були неясні їхні взаємини, але лист,

знайдений на березі моря, мов ключ, допомагав відкрити таємницю. Можна було уявити, що колись давно, десь, мабуть на Кавказі, Макаренко й Ліда зустрілися. Про цю зустріч згадувалося в тому листі. Ліда сподобалась інженером... Мабуть, він ще не був інженером... Цікаво, скільки років йому і їй... Вона, безперечно, молодша від нього кілька років. Жартома дівчина призначила йому побачення, про яке там теж згадується, не сподіваючись, що він виконає її умову. Потім зустріч на маленькій станції. До чого все ж таки вони домовилися? Чому вона перестала відповідати на його листи? Чому він, такий енергійний і закоханий, не повернувся і не розшукав її? У нього були неприємності. Мені щось говорив Черняк про громадський суд. Потім він все ж повернувся. Ну, а Барабаш? Любила вона його? Він, безперечно, її дуже любить. Станіслав сподівався, що вони одружаться. А що ж тепер буде? Повернувся Ярослав і збавив старі почуття. Все ж таки, що буде?

На цьому мої думки обірвав легенький стук.

— Ідіть чай пити,— покликала Ліда.

Я схопився і ввійшов в їдальню. На столі стояли склянки з чаєм, печиво й варення. Впадав у вічі букет білих троянд.

— Так ви не спите? — сказав я.

— Після чаю ляжу.

— Чудесні троянди,— промовив я, сідаючи до столу, поглядаючи на величні бутони з ніжно-білими пелюстками.

— Це королева снігу.

— Королева снігу?

— Так звуть ці троянди.

— Розкішна квітка. Вона мені нагадує... вас.

— Дякую за комплімент, але чую це не від вас першого.

— Значить, це вже не комплімент, а істина. Але хто ж ще висловив таку саму думку?

— Не важно. Вам якого варення?

Ми пили чай і вона розповідала про свою роботу в лабораторії, про людей, що там працювали, про директорів цього інституту, академіка Саклатвалу.

— Ви знаєте, це надзвичайна людина. У нього виняткова точність. Він живе по розкладу і завжди працює. Лише раз на рік, коли виїздить у відпустку на два місяці, там він, кажуть, займається фізкультурою, купається, копає город, садить квіти.

— Ви добре обізнані з життям вашого начальника.

— Так я ж там працюю третій рік.

— А коли ви скінчили інститут?

— Цієї весни. Я вчилася і одночасно працювала в нашій лабораторії.

— Скільки ж вам років?

— Двадцять один. А вам?

- Тридцять вісім.
— Який ви старий!
— Чого ж? — образився я. — По Кервуду — найкращий

Вона зрозуміла мене й засміялася.

— А знаєте, Саклатвала зацікавився проектом, про який ми вчора розмовляли.

— Відкіля ви знаєте і відкіля він довідався про вчорашні розмови?

— Мабуть йому дзвонив Аркадій Михайлович. Вони давні друзі. А сьогодні Саклатвала викликав до себе Самборського та Макаренка і питав про їхні погляди на цю справу.

— Я заздрю Тарасові Чутю. Запало таке хлопцеві в голову, а тут, чого доброго, і справді щось витанцюється.

— У нас останнім часом взагалі йшли розмови про тунельобудівництво. Потім Макаренко подав свій проект кримського тунелю. Ви знаєте Макаренка?

— Мало. Оце бачу його втретє. Кажуть, тямущий інженер. Скажу вам одверто, мені подобається, хоча спершу видався несимпатичним.

— А-а... — вона щось хотіла сказати, але раптом змовкла, побажала мені доброї ночі і пішла до себе.

ДОПОВІДІ ДВОХ ІНЖЕНЕРІВ

Засідання наукового комітету новітніх споруджень відкрислося точно в призначений час. За хвилину до відкриття всі члени комітету займали місця за довгим столом, край якого примостилися ми з Черняком. Антон Павлович теж був членом комітету. Завдяки ж його протекції мені дозволили бути присутнім на цьому засіданні, заздалегідь попередивши, що на комітеті можуть розглядатися секретні справи, які не підлягають оголошенню.

Засідання відкрив голова комітету академік Саклатвала. Високий, бородатий, з сивою головою, він здіймався над столом, наче монумент, оголошуючи початок засідання і даючи слово для доповіді інженерові Макаренкові.

Минув лише місяць після знаменитих зборів на солярії в будинку номер п'ять по вулиці Червоних ботаніків, а питання про будівництво тунелю для надшвидкого руху між Далеким Сходом і Заходом Союзу вже дебатовалося як щось цілком реальне, і науковий комітет новітніх споруджень мав підготувати з цього питання доповідь для розгляду урядом.

Сьогодні комітет слухав інформації Макаренка та Самборського. Перший мав викласти підрахунки, які стосувалися прокладання тунелю, а другий — поінформувати про організацію енергетичної бази для такого колосального спорудження.

Всі члени комітету вже ознайомилися з доповідними записками Макаренка й Самборського. Проект будівництва був намічений, правда, в загальних рисах, але він давав чітке уявлення про підземний шлях з Москви на Далекий Схід. Головне — було опрацьовано принципові питання, а тепер відбувався, так би мовити, прилюдний захист ідеї Тараса Чутя перед найвидатнішими ученими й техніками. Значна заслуга в тому, що проект так скоро потрапив на розгляд комітету, була й редактора „Зорі“. Антон Павлович, безпосередньо зв'язаний з багатьма вченими, зумів швидко ознайомити їх з проектом і домогтися прискореного розгляду його.

Макаренко кінчив свою доповідь приблизно так:

— Я висловив свій погляд на здійснення цієї ідеї. Ми прийшли до висновку, що обсяг ґрунтових робіт становитиме близько одного мільярда кубометрів при діаметрі тунелю тринадцять і вісім десятих метра. Звичайно, кругла форма будувати найкраща, але для поїздів вона не зовсім зручна, а тому всередині тунелів матиме трохи іншу форму. Це буде колосальна труба із стінками різної товщини, залежно від ґрунту, в якому вона проходитиме. В скелястих ґрунтах досить буде сталевий сорочки, завтовшки один сантиметр. В найгірших ґрунтах, де глина, піски, пливуні, значні підземні води, це буде труба із стінками в три — три з половиною метри. Оболонка тунелю в таких місцях складатиметься з чотирьох різних прошарків: бетон, залізо-бетон, сталь і чавуно-сталь. Ці прошарки гарантують тунель від будьяких пошкоджень зовні. Нам доведеться збудувати близько двох тисяч шахт, що матимуть можливість провадити тунельні роботи на всій трасі одночасно. На мою думку, слід будувати двоколіїний шлях, щоб поїзди могли рухатися без жодної зупинки. Невеликий підйом для поїздів з Далекого Сходу на захід можна буде звільнювати, побудувавши під Москвою вокзал на значній глибині. Загалом будівництво цілком реальне. Певен, що до свід наших гірничих інженерів та будівників забезпечить виконання всіх робіт швидко й енергійно. Звичайно, будівництво вимагатиме колосальної кількості матеріалів та людей. Для того, щоб протягом двох років закінчити тунель, потрібно півтора мільйона чоловік, які безпосередньо працюватимуть на будівництві. Це вийде лише трохи більше чотирьох метрів на одного. Не менше двох мільйонів людей буде зайнято на виробництві матеріалів. У Сибіру треба буде створити спеціальні металургійні та інші заводи, що працюватимуть виключно для тунеля. Але ці колосальні витрати цілком виправдають себе. Нормальна швидкість руху поїздів у такому тунелі становитиме півторасти кілометрів на годину.

Другим доповідав інженер-енергетик Самборський.

Він розповів про свої підрахунки — скільки потрібно електроенергії для обслуговування будівництва та для експлуатації.

нці тунелю. На думку Самборського, тунель мусив мати п'ять потужних електростанцій з лініями високовольних передач на віддаль до семисот кілометрів. Найновіші ізоляційні матеріали дають змогу робити такі передачі по кабелях, прокладених під землею.

— Ви бачите з моєї записки,— говорив Самборський,— що намічені станції будуть трохи незвичайного вигляду. Це гід-ро- та теплоцентралі, розташовані під землею, що, так би мовити, відповідає стилеві нашої основної побудови тунелю. Чому я пропоную такі станції? Я вихожу з того, що доки існують на земній кулі імперіалістичні держави, доти ми не позбавлені загрози воєнного нападу на нашу країну. Авіація ворога може скинути колосальну кількість вибухових речовин на надземні будови і знищити їх. Але споруди, заховані глибоко під землею, залишаються в цілковитій безпеці.

Подруге, я особисто переконаний, що в даному разі підземне будівництво вийде й дешевше, бо ми широко користуватимемось підземною газифікацією та підземними водами. З проекту ви бачите, що прокладання такого тунелю вимагає колосальної кількості електроенергії і тим ставить на реальний ґрунт проблему Ангарського гідроенергокомбінату. Бо коли раніш питання про створення серії цих величезних електростанцій впиралося в неможливість знайти споживачів в районі річки Ангари на десять мільйонів кіловат енергії, то тепер таким споживачем буде підземний електрошлях та зв'язані з ним підприємства. В число підземних електростанцій я включаю цілком оригінальну гідроцентрально, що використовуватиме воду озера Байкал. Ідею цієї станції підказав мій друг інженер Макаренко. Треба створити підземну ріку, що витікатиме з Байкала на глибині приблизно п'ятдесят метрів. Ця ріка матиме водопад заввишки сто—сто п'ятдесят метрів. Ми створимо підземну Ніагару, користуючись з того, що рівень води в Байкалі на півкілометра вищий від рівня океану. Зробити це тим легше, що саме тут, на значних глибинах, нам сприятимуть геологічні умови.

— Я дуже вдячний Ярославу Васильовичу Макаренкові, що він нашоствхнув мене на таку думку, але...— голос Самборського зазвучав різко, зриваючись на писк,— не можу не виступити тут з критикою деяких тверджень, висловлених Макаренком. Поперше, я вважаю зайвою другу колію в тунелі. Це здорожить тунель. Так само вважаю, що сума витрат, кількість робочої сили й матеріалів в його доповідній записці дуже перебільшені. Одна з головних причин цього та, що він надто велику увагу приділяє внутрішньому опорядженню тунелю. В скелястих ґрунтах, які часто зустрічатимуться на великих глибинах, у гірських місцевостях тунель не потребуватиме ніякої сорочки. Так само і в інших ґрунтах розрахунки цієї сорочки у нього перебільшені.

Слухачі загомоніли. Несподівано для всіх між основними доповідачами виникали суперечки. Знов виступив Макаренко і обстоював свої розрахунки. Але навіть для мене, людини не дуже обізнаної в цих справах, його докази звучали далеко не так переконливо, як докази Самборського. Майже всі, хто виступав з цього приводу, схилялися на бік Самборського, хоча радили ще раз підрахувати, щоб подати урядові точні цифри.

Засідання затяглося допізна. Закриваючи його, академік Саклатвала сказав:

— Я гадаю, що чудесна ідея має всі підстави перетворитися в життя. Спорудження цього тунелю матиме таке колосальне значення, яке, думаю, більшість з нас виразно ще не уявляє собі. Повинен повідомити членів комітету, що уряд дуже цікавиться цим питанням. На думку авторитетних людей, тунель матиме, крім економічного, також стратегічне значення. Може останнє навіть переважатиме. Кожен з нас одержить для опрацювання один з розділів чорнового проекту підземного шляху. Такий проект ми в інституті вже намагалися скласти. Треба зробити свої остаточні зауваження до проекту, щоб за місяць можна було доповідати урядові. Щодо суперечки між молодими людьми, то я їй дуже радий, бо відомо, що з суперечок народжується правда.

Коли усі вийшли на вулицю, було вже пізно. Антон Павлович підвіз мене своєю машиною додому. Я знов жив у готелі, бо до міста повернулися батьки Станіслава. З дня на день я чекав відрядження на будівництво нових нафтових промислів, але Черняк затримував мене. Після нарисів про лабораторію металів, де працювала Ліда, він примусив мене писати про велосипедні мотори, потім про новий рефлектор на обсерваторії, але з міста не пускав.

— Як вам подобається? — торжествуюче питав мене редактор.

— Що саме?

— А те, як ми з проектом закрутили. Це ж заслуга нашого журналу. Скільком редакціям хлопчина посилав свій проект? А до нас потрапив, і от бачите.

Я просто сторопів від самовихваляння Антона Павловича, якого досі знав як людину скромну.

— Але ж... При чому тут ми з вами. Це ж професор Довгалюк... Самборський, Макаренко...

— Так Довгалюк же наш старий співробітник, а Самборський і Макаренко його учні, люди, які в редакції бувають. Де вони знайшли проект? В редакції „Зорі“. Хто палко озвався на пропозицію здійснити цю ідею? Ми. Зрозумів?

Антон Павлович був у піднесеному настрої і зайшов до мене. Він не міг сьогодні наговоритися.

— А де твій сусід? — несподівано спитав він мене.
— Який сусід?
— Та Макаренко ж. Не знаєш? Ха-ха-ха. Він же тут, в стіною місяць живе,— і Черняк вискочив у коридор, постукав у сусідні двері і привів до мене в номер Макаренка, який теж щойно повернувся додому.

НЕСПОДІВАНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ

„Кому ж все таки належала ідея будівництва Бато-Віа, як назвав проєктований тунель географ Макуха“ — таке питання вже не вперше ставив я собі. І кожного разу, намагаючись відповісти на нього, приходив до висновку, що першим, хто висловився про це, був невідомий мені Тарас Чуть, школяр із Стародніпровська. В мізку цього хлопця, який не знає не тільки основ інженерної науки, а, певно, шкутильгає і в питаннях елементарної математики та фізики, блимнув цей ідеальний задум. Але нічого б з того не вийшло, коли б професор ботаніки, теж необізнаний з інженерією, не зацікавився пустою, на перший погляд, пропозицією хлопчика. Інженери Макаренко й Самборський та фізик Голп перші визнали теоретично можливим здійснення цього задуму. Але й вони не були спроможні домогтися його реалізації. Завершив усе це безумовно академік Саклатвала, вчений із світовим ім'ям. І знов я повертався до думки про Тараса Чутя і мусив віддати йому належне, хоча тільки завдяки щасливому збігові обставин, — в цьому я був цілком переконаний, — його ідея досягла якщо не практичного, то, принаймні, теоретичного здійснення. Ще цікавило мене одне питання, якого я досі не розв'язав: „Хто буде душею будівництва, практичним здійснювачем ідеї?“ Чи хтось із сторонніх для інженерної науки людей, як Довгалюк або Черняк, чи знов же академік Саклатвала, чи, може, один із молодих інженерів, між якими раптово спалахнула суперечка.

Цими думками хотілось поділитися з кимось з близьких людей, але це можна було зробити лише в деякій мірі з Антоном Павловичем. В деякій мірі, бо він сам належав до тих людей, про яких мені хотілося б поговорити. Був ще майор Станіслав Шелемеха, але він виїхав на великі військові маневри, де командував з'єднанням винищувальної авіації і закріпився в районі маневрів на невизначений час.

Іноді до мене заходив Догадов, що завідував у редакції „Зорі“ відділом кореспонденцій. Оскільки питання будівництва тунелю трималося покищо в секреті, я не міг з ним говорити на цю тему. Правда, мені здавалося, що він дещо підозрює, бо часом наводив розмову на такі проблеми, з яких перескакував то на оборонні теми, то на роботи науково-дослідного інституту будівництва. Щодо останнього, то,

мабуть, його найбільше цікавила Ліда Шелемеха, з якою на-
решті я його познайомив.

Часто, коли мова заходила про когось з відомих чи не-
домих дописувачів, листи яких перечитував Догадов, я зга-
дував Тараса Чутя і пророкував йому велике майбутнє. Якось
не втримавшись, сказав: „Згадаєте моє слово, що від хлоп-
чика залежатиме багато в справі росту нашої техніки й по-
силення нашої обороноздатності“. Догадов тоді рубя поста-
вив питання:

— Олексю Мартиновичу, мені здається, що навколо імені
Тараса Чутя існує якась таємниця. Я багато чую про нього
від вас, від Антона Павловича, чув, як говорив про цього
хлопчика професор Довгалюк, але й досі не можу зрозуміти,
що особливо цікавого в його листі.

— Знаєте,— відповів я, почувавши дружню прихильність
до свого співбесідника,— Тарас Чуть — це юнак, на якого на-
журналістам, треба звернути увагу, як іноді звертають увагу
на маленьких музикантів або художників, від яких споді-
ваються, що вони ось-ось перетворяться на вундеркіндів.

— Між іншим, Аркадій Михайлович Довгалюк викликає
цього вундеркінда сюди.

— Я про це не чув.

— Невже? Власне, викликає його Антон Павлович в нашу
редакцію, але з ініціативи Довгалюка.

Я справді про це не знав, але Тарас Чуть мене дуже ці-
кавив, і тому цілком зрозуміло, що днів через три разом
професором Довгалюком, з моїм редактором та Лідою я їхав
машиною на вокзал зустрічати поїзд, яким прибував із Старо-
дніпровська Тарас Чуть.

Час був пізній, бо поїзд, що приходив за розкладом
дев'ятій годині, на цей раз запізнився годин на три. Ми до-
сить жваво розмовляли в освітленій машині. Тільки Ліда, що
сиділа проти мене, була мовчазна й сумна. Останнім часом
я її не бачив, не зустрічав також ні Макаренка, ні Барабаша,
і нічого не знав, вірніше, нічого не догадувався про її сер-
дечні справи. Мені хотілось її розважити і я розповідав різні
стародавні анекдоти, але вона ледве посміхалася, а потім
якось байдуже сказала:

— Ваші анекдоти з нафталінцем.

— Тобто?

— Вони мають п'ятдесятилітню давність.

— Пробачте, мені здалося, що ви сумні і я хотів вас роз-
важити... Анекдоти такі, які знаю.

— Не сердьтесь на мене... Я дуже стомлена.

Я придивився до неї, і мене вразило, що вона значно блі-
діша, ніж звичайно. „Що з нею?“ — подумав я.

Машина під'їхала до вокзалу, і ми ввійшли в вестибюль,
одразу потрапивши у вир вокзальної метушні.

— Із Стародніпровська коли прибуває? — спитав Черняк пося, що стрівся на нашому шляху.

— Хвилини через десять, — відповів той.

Взявши перонні квитки, ми вийшли сходами наверх, проїшли довгою галереєю і опинилися на платформі.

Сів дрібний осінній дощик, відклясь вшивався пронизливий протяг, а тому, відкотивши комір плаща, доводилось енергійно прогулюватися тих кілька хвилин, поки дожидали поїзда. Та ось попереду, між багатьма станційними вогнями, показався новий, що наближався до нас. То підходив поїзд, якого ми ждали. Під великий навіс над платформою вкотився потужний паровоз і за ним застукотіла низка вагонів.

Аркадій Михайлович витяг з кишені телеграму, щоб перевірити ще раз, в якому вагоні їхав Тарас Чуть. Але без окулярів він цього зробити не зміг і передав телеграму мені. Я взяв папірець.

„Редакція журналу „Зоря“. Виїхав шістнадцятого поїздом шість вагон три місце дванадцять Тарас Чуть“.

Ми негайно підійшли до вагона номер три і уважно спостерігали за пасажирами, доходяючи, що ось покажется хлопчик, якого ми сподівалися і якого кожен із нас уявляв по-іншому. Пасажири виходили один за одним. Це були чоловіки з чемоданами й портфелями, дами з коробочками, сумочками й різними пакетами, двоє чи троє вийшли з маленькими дітьми, але жодного хлопчика, якого можна було б вважати за Тараса Чутя, ми не побачили.

Ось уже вийшов останній пасажир, і провідник піднявся на сідці вагона, наміряючись замкнути двері на ключ. Ми розгублено Perezирались. Може сталась помилка і Тарас приїхав в іншому вагоні. Телеграф міг сплутати цифри, і скоріше всього це був номер вагона. А, може, в дорозі він перейшов в інший вагон?

Черняк став на сідці і, затримуючи провідника, сказав:

— Товаришу, у вашому вагоні, на дванадцятому місці мав їхати хлопчина із Стародніпровська. Ми ось маємо телеграму і вийшли його зустрічати. Ви не помічали такого пасажира?

Провідник виявився людиною привітною. Він ствердив, що юного пасажира бачив, але не пам'ятає, чи виходив він з вагона, і зараз же пішов оглянути, чи не спить бува на своїй полиці. Припустити, що пасажири не розбудили хлопця, здавалося неможливим, проте Черняк піднявся в тамбур і слідом за провідником ввійшов у вагон. Ми втрюх залишилися їх ждати.

За хвилину на дверях показався Черняк.

— Товариші, зайдіть сюди, — сказав він схвильовано.

Охоплені тривогою, ми рушили у вагон. Аркадій Михайлович пропустив уперед Ліду, а потім увійшов сам. Останнім поспішав я.

— Хлопчика нема,— чувся голос Черняка,— але на третій полиці над його місцем залишився чемоданчик.

Коли ми опинились біля дванадцятого місця—це була верхня полиця, Черняк запропонував відімкнути чемоданчик і по речах виявити, кому він належить. Але провідник погодився, резонно посилаючись на те, що в таких випадках треба викликати представника залізничної міліції і в його присутності скласти офіціальний акт.

Тим часом я нахилився і, глянувши вниз під полицю, помітив галоші. Оглянувши нову знахідку, ми переконалися, що їх власник—очевидно хлопчина років тринадцяти-чотирнадцяти.

— Е-е, погана справа,— бідкався провідник.— Хлопчик мабуть, десь на попередній станції вийшов і не встиг сісти на поїзд. Відстав певне.

Довелось забрати чемоданчик та галоші і разом з провідником іти до чергового залізничної міліції. Там чемоданчик відімкнули і виявили, що він справді належить Тарасові Чутю. В кишені чемодана був його учнівський квиток і зошит підписом.

На наше прохання було послано телеграми на попередню станцію з запитом, чи не знають там про пасажирів Тараса Чутя, який відстав від поїзда номер шість на шляху із Старишинського до Родніпровського.

— Відповіді раніш як через дві—три години не одержимо,— сказав черговий по міліції.

Залишатися на вокзалі не було чого. Ми сіли в машину і рушили додому, розмовляючи про хлопця. Аркадій Михайлович картав себе за те, що, викликавши Тараса, не подбав, щоб його супроводив хтось із дорослих.

— Не хвилюйтесь,— заспокоював його Черняк,— завтра ранішнім поїздом буде тут. Мало хіба трапляється, що відставать від поїзда.

Машина спинилась на вулиці Червоних ботаніків. Тут мали вийти професор і Ліда.

— Коли Станіслав повертається?— спитав я дівчину.

— Станіслав сьогодні приїхав. Я забула вам про це сказати. Зайдіть. Брат буде радий вас бачити. Він ще не спить у кабінеті світиться.

Мене здивувало, що Ліда досі не сказала мені про приїзд брата. І зараз вона говорила якимсь байдужим тоном, навіть не дбаючи, щоб це виглядало ввічливо. Я пояснив це їй трохи похмурим настроєм і вирішив все ж піти з нею, щоб побачити Станіслава. Правду кажучи, я вже скучив за ним.

Попрощався з Черняком та професором і піднявся з Лідою на третій поверх. Вона майже не відповідала на мої питання чи зауваження, хіба лише коротко кидаючи „так“ або „ні“.

Майор справді зустрів мене дуже радо, хоча була вже

перша година ночі. Він з інтересом вислухав розповідь про Тараса Чутя і, запропонувавши пива, попросив розказати йому, що тут нового.

Я розповів про засідання комітету, про виступ інженерів, про активність Черняка. Він уважно слухав. Наприкінці я спитав, що сталося з Лідою, що вона така сумна.

— Неприємності, — відповів Станіслав, теж похмурившись.

— Які? Це не секрет?

— Ні. Захворіла серйозно, майже безнадійно.

— І?

— Діабет.

— Хіба це так страшно?

— Вилікуватися, очевидно, не можна. Правда, коли весь час лікуватися, років з двадцять проживе. Досить погана історія.

— Я думаю. Це що, несподівано?

— Так, хоча Барабаш щось підозрював. Як тепер вияснюється, він колись зустрічав лікаря, який доглядав Ліду на курорті, і той сказав, що на його думку, у неї діабет. Я вже точно не знаю. Тепер уся надія на ендокринологічний інститут...

— Да...

— Ну, годі, не будемо про це говорити, бо все одно не допоможемо. Я розкажу тобі цікавіші новини.

— Слухаю.

— Сьогодні на засіданні уряду академік Саклатвала робив доповідь про тунель. Є постанова про створення проектного комітету. Із знайомих Черняк і Довгалюк члени комітету. Кандидатуру ботаніка обстоював Саклатвала. Не знаю, що він там робитиме. В комітеті є представники військового командування. Один з них... я. До весни проект мусить бути закінчений. Провідними інженерами проекту призначені Макаренко і Самборський.

— Черняк про це знає?

— Ще ні. Завтра знатиме.

— Завтра буде в газетах?

— Ні. В газетах про це повідомлять, коли почне працювати пресбюро комітету.

— Буде таке бюро?

— Визнали за доцільне організувати: всі відомості для преси лише через нього. І взагалі поки проект не буде закінчений, писати поменше, бо це ще експериментальна робота. Ну, та про пресбюро ти завтра знатимеш краще за мене.

— Звідки?

— Завідувачем рекомендовано тебе. Якщо погодишся, завтра Саклатвала підпише наказ.

Минуло два тижні відколи мене призначили завідувачем пресбюро. Нові обов'язки забирали у мене дуже мало часу. Покищо я повинен був разів два на місяць давати в одну з газет невелику замітку про роботу комітету над проектом підземного шляху. Пресбюро складалося з мене одного і, не зважаючи на це, майже всю свою увагу я віддавав роботі в журналі.

Останнім часом мене хвилювали дві події, свідком яких довелося бути. Перша подія — це недуга Ліди. Зовні хворобничим особливим на ній не позначалась, але, очевидно, дуже вплинула психологічно. У неї не було помітно тепер енергійно-оптимістичного настрою, нападів буйної пустотливості й дзвінкого сміху. Мені часто доводилось її бачити, бо вона працювала в одній із проектних груп. Лабораторія металів займалася вишукуванням нових металевих сплавів, що їх вимагали будівники тунелю. Ліда виробляла новий рецепт спеціального сплаву, що мусив бути міцний як сталь, але легший від алюмінію. Після закінчення цієї роботи збиралася їхати в Єсентуки лікуватися.

Догадов, який часто заходив до мене, розповідав, що тепер багато говорять про Ліду й Барабаша. Останній, працюючи в ендокринологічному інституті, вже давно займався проблемою лікування діабету, а зараз цілком віддався цьому. В найближчому часі він мав захищати кандидатську роботу на цю тему. Мій колега відкілясь довідався, що ще на лікувальному факультеті медичного інституту Барабаш виявляв великий інтерес до цієї хвороби. Догадов розповідав також про безнадійну закоханість Барабаша в Ліду і про те, що вона не дуже ласкаво ставиться до нього. З тих розмов видно було, що ні Догадов, ні хтось інший не знали про взаємини Ліди й Макаренка. За цей час я лише раз зустрів їх у парі. Якось ранком, прийшовши в інститут до академіка Саклатвали, помітив їх на лаві у великому інститутському саду біля клумби з айстрами. Був свіжий осінній ранок, коли сонце хоч і ясно світить, але вже не гріє. Прозоре холодне повітря віщувало недалекі морози. Жовте кленове листя мов килимом вкривало землю. Вони не бачили мене, і я міг спостерігати їх розмову. В ній, здавалось мені, відчувалась взаємна ніжність і справжня любов. Щоб не тривожити їх своєю увагою, я пішов у кімнату.

Через кілька днів, зайшовши до Шелемех, зустрівся там з Барабашем і, випадково zostавшись з ним наодинці, став розпитувати про хворобу Ліди.

Лікар докладно розповів, що таке діабет, які бувають його форми і чим він небезпечний. На моє питання, чи можнавилкуватися від цієї хвороби, він сказав те, чого я найбільше не люблю слухати, коли мова йде про лікування.

— Важко, але траплялися випадки. У разі, якщо безперервно лікуватися, вживати інсулін, бути під доглядом лікаря, то діабет не такий страшний, як це здається.

За ці дні Барабаш схуд і змарнів, його поведінка свідчила про якийсь внутрішній неспокій.

Треба сказати, що я й досі не знав, як слід, молодого лікаря. Іноді він здавався мені дуже хорошою, розумною і симпатичною людиною, а іноді викликав почуття недоброзичливості. Мені було невідомо, чи знає щось Барабаш про взаємини Ліди й Макаренка, але я був певен, що він відчуває різницю в ставленні дівчини до нього і до інженера. Я знав, що родина Ліди до останнього часу вважала цілком сподіваним одруження її з лікарем. І коли чув різні нісенітниці від Догадова, то іноді переставав йому заперечувати. А нісенітниці зводилися до того, що, мовляв, Барабаш, вивчаючи діабет, прищепив Ліді цю хворобу, маючи на увазі лікувати її і таким чином збільшити свої шанси на одруження з нею.

Я сміявся над цими фантастичними припущеннями, а коли залишався сам, то лаяв Догадова, як останнього дурня, схильного в усьому щось підозрювати. Але моя хвиба, а саме цікавість до всього, що, як казав Черняк, обходить і не обходить мене, примушувала приділяти багато уваги цій події.

Друга подія, що особливо займала мої думки, було таємниче зникнення Тараса Чутя, коли він їхав із Стародніпровська до столиці. Наступного ранку, як того сподівався Черняк, хлопець не з'явився. Телеграми-відповіді, які одержувала залізнична міліція, свідчили, що Тараса Чутя ніде не знаходили. Не було його й дома, у Стародніпровську.

Ми довідались, що Тарас Чуть, син вагаря залізничної општажної контори, вчився в дев'ятому класі тридцять другої стародніпровської школи. Він відзначався здібністю до науки й дисциплінованістю, дуже любив читати пригодницькі та фантастичні повісті, мріяв вступити на географічний факультет і стати мандрівником-дослідником. Про його проект ніхто нічого не знав ні в школі, ні дома, поки він не одержав запрошення з редакції „Зорі“ приїхати до столиці. Аж тоді він розповів про свої задуми. Батьки не заперечували проти поділки, бо вона забирала дуже мало часу і була цілком безпечна. На світанку він мав сісти в поїзд, а ввечері доїхати до столиці, де вже бував двічі.

Спеціальне слідство показало, що майже цілий день, під час поїздки, хлопець лежав на полиці й читав книжку. Провідник пригадував, як разів два юнак просив у нього чаю і, здається, ходив обідати у вагон-ресторан. Ще вдалося встановити, що надвечір він грав у шахи з високим пасажиром, який сів у поїзд вдень. Високий пасажир залишив поїзд, не доїжджаючи до столиці. Чи був ще тоді Тарас на

своїй полиці, провідник не пам'ятав, а сусідів по вагону знав не вдалося.

Аркадій Михайлович спеціально їздив у Стародніпровськ, але більше нічого не дізнався. Можливо, особливий слідчий прокуратури Томазян, який вів розслідування, знав більше від нас, але він нічого не казав. Навпаки, він тільки розпитував, коли викликав до себе когось із нас у цій справі.

Минуло два тижні, а нічого нового ми не мали. Аркадій Михайлович дуже нервувався, обвинувачуючи себе, що черногодесь зник Тарас Чуть. Щодо мене, то я не дивився на це так песимістично. Зважаючи на любов хлопця до пригодницьких повістей і мрії стати географом-мандрівником, припускав, що юний фантаст вирішив зробити якусь цікавішу подорож, ніж поїздка в редакцію „Зорі“, і, можливо, заїхавши за кілька тисяч кілометрів, десь справді потрапив у біду, але скоро дасть про себе звістку. З такими думками я зайшов якось до Аркадія Михайловича, щоб заспокоїти старого.

Професор зустрів мене дуже радо, провів у маленькому кабінеті, посадив на своє крісло за столом, а сам почав ходити від вікна до дверей і назад, розповідаючи, що він уже зробив, шукаючи Тараса.

— Хотів ще дати оголошення в газету, але слідчий не дозволяє. Просить трохи почекати. Не розумію. Йому все якийсь злочин ввижається. Але який, скажіть, тут може бути злочин? Кому потрібний хлопчисько? Грошей у нього не було, костюмчик і взуття мав на собі дешевенькі, чемодан залишив галосі теж...

Професор спинився, задумливо подивився на книжковий полиці, якими були обставлені стіни його кабінету, і знову став розповідати.

— Думав, може в дорозі нещастя яке трапилось... Але ж усі нещасні випадки на залізниці реєструє залізнична міліція. Було за той день два нещасних випадки, обидва з дорослими роззявами. Про хлопця нічого невідомо.

Я знов почав розвивати перед Аркадієм Михайловичем свою думку про те, як міг зникнути хлопець, що начитався пригодницьких романів і малював йому несподіване бажання хлопчини поїхати кудись далеко, ринути в якусь пригоду.

Професор спершу слухав мене уважно, а потім махнувши рукою і наче опік, заявивши:

— Нісенітниця верзете... Так, так. Ну, скажіть, якщо він кудись поїхав, то навіщо залишив галосі й чемодан. Ні, нічого не розумію.

Професор сів на софу й задумався. Я теж мовчав, несподівано роззброєний таким зауваженням.

Минуло кілька хвилин, коли раптом тишу порушив дзвінок телефону.

Аркадій Михайлович зняв трубку і промовив своє звичайне в таких випадках:

— А-а-га.

Я в цей час задивився на томи класиків ботанічної науки, що стояли на полицях і привертали до себе увагу розкішними корінцями золочених оправ. Але трохи незвичайний тон розмови професора по телефону примусив насторожитись.

— Так, це його квартира. Ну? Так, так. Це я сам. Я, я, професор Довгалюк. Слухаю вас... Звідки?.. Ага...

Настала довга пауза. Професор слухав якусь розповідь раптом, хвилюючись, скрикнув:

— Як його звати?

Якусь хвилину він мовчав, а потім розчаровано сказав:

— Я такого не знаю.

Знов пауза.

— Хто зо мною говорить? Як? Корсакова? Гаразд. Скільки до вас їхати? Добре. Постараюсь зараз виїхати. Тільки, будь ласка, ще поясніть докладно маршрут.

Коли він повісив трубку, я одразу спитав:

— Щось про Тараса?

— Ні,— похитав головою професор,— якийсь Адріан Маковський. Вперше про нього чую.

— А що таке, Аркадію Михайловичу?

— Ви ж чули.

— Ні, це ви чули, а не я.

— Ага. Говорили з Демидівської районної хірургічної лікарні. У них уже два тижні лежить тяжко поранений юнак Адріан Маковський. Нікого з його рідних або знайомих у лікарні не знають. А чому?— і професор, ніби питаючи самого себе, знизав плечима.— Сьогодні він прийшов до пам'яті. Надав професора Аркадія Михайловича Довгалюка, тобто мене, а потім знов неприємно. Там не певні, що він виживе, і дуже просять приїхати. Доведеться...

— Аркадію Михайловичу, можна з вами?

— Прощу. Тільки їдьмо зараз.

ПАЛАТА № 32

Поки професор збирався, я замислився над прізвищем невідомого хворого, що лежав у маленькій хірургічній лікарні і викликав до себе Аркадія Михайловича. Замислився тому, що мені здалося, ніби це прізвище я колись знав... Може десь чув... Хоча воно не таке вже незвичайне. Навпаки. Але ж звідки я його знаю? Адріан Маковський. І враз згадав, що бачив це ім'я і прізвище в одному з останніх номерів нашої вечірньої газети. Не пам'ятаю тільки, чому воно там було.

— Аркадію Михайловичу, у вас є за останні числа ве-

— Ні, нема; а що?

Пояснив йому, в чому річ, але газети не було, і ми пішли.

— Газету дістати встигнемо,— сказав професор,— коли повернемося з лікарні, і якщо потрібно буде, враз розширюємо.

Демидівська лікарня знаходилася дуже далеко і добратися до неї було нелегко. Вирішили їхати автобусом, бо, як сказали Аркадію Михайловичу по телефону, автобус спускався біля самої лікарні. Та й від вулиці Червоних ботаніків до автобусної станції було значно ближче, ніж до вокзалу.

Нарешті під'їхали до лікарні, що височіла червоним триповерховим будинком серед маленького гаю.

Ми пройшли у маленьку хвірточку біля залізних воріт нікого не зустрівши. Воротаря або не було зовсім, або він не дуже ретельно виконував свої обов'язки. До самого будинку не бачили жодної людини. Аж зійшовши високим цементованими сходами на ганок й відчинивши двері до вестибюля, знайшли там швейцара та кількох відвідувачів. Швейцар не звернув на нас ніякої уваги, коли не вважав його пильного погляду на наше взуття. Очевидно, його найбільше цікавила чистота ніг відвідувачів. Та переконавшись, що тут усе гаразд, він, не поспішаючи, продовжував розмовляти з якоюсь бабусею.

Не встигли ми розглянутися і звернутися з питанням до швейцара, як у вестибюль вийшла сестра. Аркадій Михайлович підійшов до неї і, ледве подавшись головою вперед, чемно запитав:

— Скажіть, будь ласка, де можна бачити лікаря Корсакову?

Сестра уважно подивилася на Аркадія Михайловича і та кож спитала:

— Ви професор Довгалик?

— Так. Мене просили приїхати.

— Ми нетерпляче вас чекаємо. Зараз попрошу сюди лікаря.— І вона зникла.

До нашої розмови прислухався один з відвідувачів, юнак, що сидів у кутку вестибюля. Тільки сестра вийшла, він устаті і попрямував до нас.

— Я теж на вас чекаю,— сказав він Аркадію Михайловичу.

Професор запитливо подивився на нього.

— Мое прізвище Маковський. Адріан Маковський.

— Пробачте,— професор оглянув юнака з ніг до голови.— Ви, на мою думку, цілком здоровий.

— Я? Здоровий. Мене сюди викликали.

— І вас викликали?

— Головний лікар викликав у справі паспорта.

Тут раптом пам'ять у мене проявилась. Згадав, що в газеті читав оголошення про загублення документів і там було прізвище Маковський.

— Я загубив паспорт,— говорив юнак,— чи може, його в мене вкрали. Позавчора про це було оголошено в газеті, а сьогодні мені подзвонили телефоном, покликали сюди і сказали ждати вас. Ви знаєте, де мій паспорт?

Аркадій Михайлович подивився на мене поверх окулярів, потім обернувся до юнака, розвів руками і сказав:

— Зараз, голубе, нам це з'ясують ті, хто нас покликав.— Тим часом повернулася сестра.

— Скидайте пальто і одягайте халат,— запропонувала вона професорові.— Підемо в палату. Лікар жде вас біля хворого.

— Зо мною цей товариш,— показав Аркадій Михайлович на мене.

— Хай товариш теж одягає халат і ходімо.

Ми одягли халати, при чому професорові дістався дуже довгий, а мені дуже короткий, але, поспішаючи, ми вже не хотіли переодягатися. Сестра повела нас сходами на другий поверх. В кінці довгого й широкого коридору вона відчинила двері з номером 32.

— Заходьте в палату,— запросила вона.

У великій кімнаті з голими стінами, стояло трое ліжок. Двоє були застелені, а на третьому лежав хворий. Біля нього схилилася русьва жінка в халаті. Велике вікно виходило в овочевий сад, де на сонечку, ваблячи око, може востаннє грілися жовті листочки. Коли ми ввійшли, жінка обернулася, допитливо подивилася на Аркадія Михайловича, простягла йому руку і сказала:

— Здравствуйте, професор, я не бачила вас років десять, але одразу впізнала. Коли я вчилася в школі, ви викладали нам ботаніку.

Аркадій Михайлович, мабуть, не впізнав свою колишню ученицю, але дуже привітно стиснув їй руку і вдав, наче ніколи не забував:

— Дуже приємно, я до ваших послуг.

Лікар допитливо глянула на мене і запропонувала професорові:

— Прошу, підійдіть до хворого і гляньте на нього, може ви його впізнаєте. Він непритомний.

Я перевів очі на ліжко, де лежав увесь забинтований хворий, ледве прикритий тонким і кучим простирадлом. Ступивши два кроки і нахилившись над хворим, пильно вдивлявся в його обличчя, оскільки це дозволяли бинти. То був підліток з блідим кирпатим носом, і тонкими, міцно стуленими губами.

— Аркадію Михайловичу, ви бачили його фотографію? — спитав я.

— Бачив. Та хіба можна по ній впізнати.

Ми обидва думали про Тараса Чутя, але ж ні один, другий ніколи його не бачили. Фотографію хлопця показували Аркадію Михайловичу у Стародніпровську Тарасові батьки.

— Може й він,— промовив професор, але в словах його звучала непевність.

— Прошу,— звернувся він до лікаря,— якщо можна, покажіть мені його вуха.

Тонкі довгі пальці лікаря ніжно загнули марлю і спід ніс викинуло спочатку одне, а потім друге вухо. Вони нічим особливим мене не вразили. Але Аркадій Михайлович реагував на це інакше.

— Бачите,— прошепотів він.— Вуха без мочок. А верхнє вухо наче ледь-ледь зрізаний.

Лікар, сестра і я дивилися на професора, нічого не розуміючи.

— Це його прикмети,— пояснив нам Аркадій Михайлович, але зрозумів його лише я.— Батьки повідомили про них слідчому.— Це він. Він, він,— повторював схвильований професор.

— Ви його знаєте?— спитала сестра.

— Це Тарас Чуть,— відповів професор, не спускаючи очей з хворого.

Справді, то був малий гість, якого ми не діждалися, бо він несподівано зник на шляху із Стародніпровська і тепер так само несподівано був знайдений.

— Так він не Адріан Маковський?— спитала лікар.

— Ні, Адріан Маковський унизу, в вестибюлі. Це Тарас Чуть. Але скажіть про стан його здоров'я і як він потрапив до вас... Треба повідомити батьків...

— Сядьте, професор,— лікар поставила йому стілець біля ліжка.— Ми дуже раді, що ви його знайомий.

— Це так,— відповів професор,— хоча вперше в житті його бачу.

Лікар нахмурилась. Вона не все розуміла, що розповідав професор.

— Дуже прошу, товаришко Корсакова,— настоював Аркадій Михайлович,— що з ним?

— Стан його важкий, але не безнадійний, хоча перші дні ми майже не вірили, що він виживе. Це тоді, коли його принесли до нас з розбитою головою і пробитими грудьми. Крім того, у нього зламана рука й вивихнута нога. Його знайшли біля високого мосту на Литовському шосе, кроків за сто від того місця, де проходить залізниця. Мабуть він упав з поренчат того мосту і розбився. До пам'яті не приходив, хоча тричі робили йому операцію. Лише останньої ночі вперше опритомнів на кілька хвилин... Навіть не те... Він тільки вперше промовив кілька зв'язаних між собою слів.

Це швидше було марення... З усього того, що він говорив, тільки розібрала „професор Довгалюк“. Це він сказав кілька разів, а раз назвав вас по імені й по батькові. Я згадала вас і вирішила подзвонити по телефону. Ми ж нічого про нього не знаємо. Думали, що це якийсь Адріан Маковський, бо знайшли при ньому паспорт, прописаний у місті. Наводили довідки через міліцію, але ніяких наслідків. Адресний стіл повідомляв, що Адріан Маковський справді жив у нашому місті, але вибув невідомо куди. А вчора проїхали в газеті об'яву про загублений паспорт на ім'я Адріана Маковського та його адресу і викликали власника паспорта сюди.

— Бачив, бачив його,— сказав професор, якого справжній Адріан Маковський зовсім не цікавив.— Ви мені скажіть, цей хлопчик,— і він показав на хворого,— житиме?

— Я майже певна в цьому.

— Дуже вас прошу... Треба повідомити батьків і знайомих.

Через кілька хвилин ми були в кабінеті лікаря. Аркадій Михайлович писав телеграму батькам, а я дзвонив телефоном у редакцію, щоб сповістити Черняка про новину. У Черняка телефон був зайнятий і я набрав номер загального редакційного апарата. До телефону підійшов Догадов. Він одразу впізнав мій голос.

— Слухай, друже,— закричав я.— Поклич редактора, важлива новина.

— А що саме?

— Скажи, що Тарас Чуть знайшовся.

— Де?

— Клич швидше.

— Живий?

— Живий, живий, давай Антона Павловича.

Черняк прибіг негайно і, судячи по голосу, мало не танцював біля телефону.

— Зараз я до вас приїду машиною,— сказав він.— Як проїхати? Ну, ждїть. Подзвони до Шелемехи, я заїду по нього.

Я подзвонив майорові, але він сказав, що зараз проїхати не може, і порадив негайно повідомити слідчого Томазяна.

Прокуратура відгукнулася одразу.

— Добре,— сказав Томазян, вислухавши мене.— Ви ще когось оповістили, крім мене?

Я відповів.

— Даремно. Більше нікому не дзвоніть і перекажіть усім, щоб про цю справу не розповідали. Я зараз буду там.

Далі буде